

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка

Психолого-педагогічний факультет

Кафедра соціальної і корекційної педагогіки

Методичні рекомендації до комплексного кваліфікаційного екзамену з соціальної педагогіки та технологій соціальної роботи з курсу « Соціальна педагогіка» для студентів спеціальності «соціальна педагогіка»

Полтава 2010

Методичні рекомендації до до комплексного кваліфікаційного екзамену з соціальної педагогіки та технологій соціальної роботи з курсу « Соціальної педагогіки» для студентів спеціальності «соціальна педагогіка» /Укл. Н.О. Сайко – Полтава.: Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка, 2010. - 42 с.

«Соціальної педагогіки»

Питання, що виносяться на державний екзамен з курсу «Соціальної педагогіки» відповідають трьом змістовим модулям: «Теоретичні та історичні аспекти соціально-педагогічної діяльності»; «Методичні основи соціально-педагогічної діяльності»; «Соціально-педагогічний потенціал чинників соціального виховання» і спрямовані на перевірку таких теоретичних знань та практичних умінь майбутніх соціальних педагогів:

- сутність та соціальне значення своєї майбутньої професії;
- сутність, закономірності та особливості організації соціально-виховного процесу;
- цілі, принципи соціально-педагогічного процесу, їх реалізацію в народній і науковій педагогіці;
- основні принципи соціальної педагогіки;
- специфіка соціально-педагогічної взаємодії, об'єкт і суб'єкт соціально-виховного процесу;
- особливості процесів профілактики та реабілітації у соціально-педагогічній діяльності;
- фактори формування рівня соціальної освіти і вихованості школярів;
- критерії відбору змісту соціально-педагогічного матеріалу;
- форми організації соціально-педагогічного процесу, їх вдосконалення тощо.

Питання до комплексного кваліфікаційного екзамену з соціальної педагогіки та технологій соціальної роботи з курсу « Соціальної педагогіки» для студентів спеціальності «соціальна педагогіка»

1. Розкрити зміст діяльності та особливості функціонування об'єднаної школи.
2. Розкрити провідні ідеї соціалізації особистості в діяльності вальдорфських шкіл.
3. Охарактеризувати моделі „відкритої школи”.
4. Проаналізувати особливості діяльності внутрішкільної психолого-педагогічної служби США „Гайденс”.
5. Охарактеризувати школи соціально-педагогічної терапії.
6. Розкрити головні підходи до соціального захисту обдарованих дітей.
7. Охарактеризувати погляди педагогів на обдаровану дитину в шкільній системі.
8. Розкрити індивідуально-психологічні особливості важковиховуваних дітей.
9. Розкрити зміст соціально-педагогічної діяльності з педагогічно занедбаними дітьми.
10. Розкрити зміст соціально-педагогічної діяльності з дітьми з затримкою розумового розвитку.
11. Розкрити зміст соціально-педагогічної діяльності з дітьми-сиротами.
12. Охарактеризувати завдання, функції і зміст діяльності соціальних служб для молоді.
13. Охарактеризувати напрями та методи соціальної роботи у школах України.
14. Проаналізувати форми соціально-педагогічної допомоги сім'ї.
15. Обґрунтувати роль народних традицій у соціальному становленні особистості.
16. Охарактеризувати соціальні функції мистецтва.
17. Показати значення релігії, церкви і конфесійної общини у вихованні підростаючого покоління.
18. Проаналізувати витоки соціально-педагогічної діяльності у християнстві.
19. Охарактеризувати вплив засобів масової інформації на соціалізацію молоді.
20. Здійснити аналіз основних категорій соціальної педагогіки
21. Обґрунтуйте предмет і завдання соціальної педагогіки.
22. Проаналізувати педагогічні погляди Песталоцці на виховання бідної сільської молоді.

23. Розкрити соціально-педагогічні погляди і діяльність Р. Оуена та Д. Д'ьюї.
24. Розкрити зміст соціально-педагогічної діяльності Г.С. Сковороди та П. Могили.
25. Охарактеризуйте педагогічну діяльність А.С. Макаренка як унікальний досвід світової педагогічної думки щодо подолання девіантної поведінки.

Рекомендації щодо відповідей на екзаменаційні питання з курсу «Соціальна педагогіка»

1. Розкрити зміст діяльності та особливості функціонування общинної школи.

Розкриваючи дане питання, слід звернути увагу на такі аспекти: проект „общинної школи” (20-ті роки у Великобританії та США) розглядав школу як освітній, культурний та дозвільневий центр общини; головне гасло общинних шкіл: „не давити на учня, а, заохочуючи та одобрюючи, направляти його”; дитину орієнтують на здобуття хорошої освіти, стимулюється її бажання оволодіти і досягти хороших результатів, а не лише задовольнити потяг до вільного самовиразу.

Німецька модель общинної школи, школи для близького оточення, є складовою частиною філософії общинного виховання, або „виховання в душі спільності”. Діяльність школи спрямована на реалізацію ідей педагогізації міського середовища (місто – це велика школа) та соціалізації школи (розширення її вузько освітніх функцій), ідей щодо перетворення школи з периферійного закладу на общинний центр, і, значить, на центр міського життя.

2. Розкрити провідні ідеї соціалізації особистості в діяльності вальдорфських шкіл.

Розглядаючи модель Вальдорфської школи насамперед як тип закладу соціалізації особистості, необхідно відмітити, що основне завдання діяльності школи полягає в пробудженні сутнісних сил дитини, яка сама повинна знайти шляхи і засоби, щоб справитися з життєвими труднощами, пристосуватися і бути життєздатною. Саме тому найважливішими педагогічними принципами Вальдорфської школи є: 1) орієнтація на рівень розвитку; 2) соціальний досвід; 3) потреби окремого учня; 4) індивідуальне стимулювання; 5) акцент на розвиток емоційної сфери, використання різноманітної практичної діяльності.

Засновник даної моделі Рудольф Штейнер був проти того, щоб система освіти відігравала у соціальній сфері провідну роль, а школа готувала людину такою, яку потребує держава. За його думкою, все повинно бути навпаки: не можна роботи з підростаючого покоління те, чого вимагає соціальний порядок, потрібно соціальний порядок співвіднести з потребами і бажаннями людини – це і буде сприяти розвитку суспільства через розвиток особистості.

3. Охарактеризувати моделі „відкритої школи”.

Модель відкритої школи є формою соціальної допомоги („Школа без стін” - США, „Місто як школа” – Західний Берлін), сутність яких полягає в тому, що більшість часу вчителі та їх учні проводять поза школою, вивчаючи рідну мову в редакції газет, математику – у комп'ютерному центрі, історію – в музеях, фізику та хімію – в лабораторіях підприємств, суспільні науки – у політклубах та ін.

Свою національну специфіку має принцип „відкритості” в японській системі шкільної освіти, соціального виховання. Ця специфіка пов'язана з національною моделлю соціальних зв'язків, міжособових відносин, ідеологією „групової свідомості”. „Відкритість” людських відносин, яка пронизує всі сходинки соціалізації людини, лежить в основі концепції формування „суспільства друзів”, „суспільства – сім'ї”.

Молодіжна академія життя „Керміт” (м. Ченстохов).

В основі роботи даної служби полягає думка про те, що лише діяльність людини в сфері охорони правди, надії, любові, творчості і свободи дозволить їй жити цілеспрямовано і духовно насичено без виникнення необхідності вживати алкоголь, наркотики, вдаватися до самогубства. Ця ж ідея покладена у назву Академії КЕРМІТ: конкретність, емпатія, розвиток, милосердя, інверсія, творчість.

Основні напрями її роботи:

- а) профілактична діяльність у школі;
- б) навчальна діяльність (тренінги);
- в) терапевтична діяльність;
- г) організація спілкування-навчання.

Основні завдання Академії:

- створення атмосфери відкритості, безпеки, взаємної довіри і добрих стосунків;
- формування комунікативних навичок, конструктивне вирішення міжособових конфліктів і проблем, створення і продовження взаємин дружби, любові тощо;
- розвиток самосвідомості особистості, самопізнання і самоаналізу;
- створення ієрархії духовних цінностей, гуманістичних норм співжиття, формування культури спілкування.

4. Проаналізувати особливості діяльності внутрішкільної психолого-педагогічної служби США „Гайденс”.

Однією із всесвітньо відомих є психолого-педагогічна служба „Гайденс”. Головна мета „Гайденс” – надавати допомогу особистості у пізнанні самої себе і оточуючого середовища, у виборі професії, розвитку своїх здібностей.

До складу служби входять: каунслер (радник, консультант), вчителі-консультанти, вчителі „домашніх кімнат”, аташе, лікар, медична сестра, керівники гуртків і клубів, асистенти-секретарі. Кожен фахівець, який працює у службі „Гайденс”, повинен відповідати певним вимогам і мати своє коло обов’язків.

Підрозділи, що функціонують у службі:

підрозділ „вимірювання”. Головне його завдання – збір, систематизація, оцінка та аналіз всієї інформації про дитину, що дає наукову основу для прогнозування її подальшого розвитку;

інформаційний підрозділ. Діяльність його пов’язана з розповсюдженням інформації, яка є суттєвою для учнів;

підрозділ каунслінга або консультування – це один з найважливіших елементів служби, оскільки саме через нього ведеться безпосередній індивідуалізований вплив на особистість. Основні форми роботи каунслінга – інтерв’ю та співбесіда;

підрозділ „направлення” займається влаштуванням школярів на роботу або навчання до інших навчальних закладів.

підрозділ „контролю” за результатами роботи „Гайденс”. Вивчає, як склалася доля випускників школи і як вони оцінюють свою підготовку в школі до „дорослого” життя.

5. Охарактеризувати школи соціально-педагогічної терапії.

Під поняттям „соціальна терапія”, мається на увазі соціально-педагогічна діяльність в умовах дефіциту, який позначається на особистості дитини, дорослого, на їх поведінці. Функцію допомоги виконують заклади для соціально незахищених дітей і дорослих, спеціалізовані виховні заклади, заклади для лікування від наркоманії й алкоголізму. У цій діяльності реалізуються такі підходи:

- корекція відхилень у поведінці на основі індивідуально-диференційованого підходу;

- надання кваліфікованої допомоги у формуванні системи взаємин, виробці моральних цінностей, що сприяють природній соціалізації;
- використання методів психоконсультативної та психотерапевтичної роботи з підлітками.

Прикладом реалізації такого підходу є центр соціотерапії у Варшаві, який об'єднує два підрозділи: Школу соціотерапії та Хостель-інтернат у м. Міланувек.

Школа соціотерапії – це спеціальний заклад з профілактик і виховання молоді, яка має труднощі в соціалізації: постконфліктний стрес, алкогольна, наркотична і тютюнова залежність. Школа працює з молоддю 16-18 років (у виняткових випадках до 21 року - повноліття).

Ідея створення Школи виникла наприкінці 70-х – на початку 80-х років на основі руху хіпі, який проповідував здатність особистості змінити свій внутрішній світ, вийти на шлях партнерства і довіри, створити у суспільстві та його інституціях атмосферу безпеки, захищеності, повного забезпечення, сили.

В основу існуючої Школи було покладено модель: більше психології в спілкуванні, менше повчань. Самі педагоги визнають модель надто ліберальною, складною в реалізації стосунків учень-учитель, проте такою, що дає певні результати у розвитку підлітка.

У школі існують три „ні”:

- ні алкоголю і наркотикам;
- ні агресії;
- ні псуванню майна.

Через десять років при Школі був відкритий Хостель-інтернат для тих учнів, які пішли з дому внаслідок конфлікту з батьками, несприятливих життєвих умов. Мета перебування вихованця в Хостелі – позбавитися причин його просоціальної поведінки і реалізувати індивідуальну виховно-терапевтичну програму. Методи роботи в Хостелі сприяє соціалізації особистості. Вихованці виконують усі господарчі роботи з утримання приміщення, приготування їжі. Відкриті майстерні: столярні, автомобільні, художні. Адміністрація сприяє пошуку і влаштуванню на роботу.

6. Розкрити головні підходи до соціального захисту обдарованих дітей.

За словником С. Гончаренка **Обдарованість** – це індивідуальна потенціальна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності.

Високий ступінь спеціальної обдарованості називають **талантом**.

Існує два основні типи обдарованості (за Гільбухом)

- загальна (розумова);
- спеціальна (художня, спортивна).

Також існує:

спеціальна обдарованість – художня, соціальна та спортивна.

Розумові здібності поділяються за предметною ознакою (фізико-математичні, природничі, гуманітарні, соціальні тощо).

Художня – літературну, музичну, хореографічну та інші.

Соціальна – здібності до правової діяльності, педагогічної.

Підходи соціального захисту обдарованих дітей: **охоронно-захисний**, зміст якого становлять дії держави по відношенню до обдарованої дитини; **соціально-педагогічний**, спрямований на створення умов культивування обдарованості спеціально підготовленими людьми: соціальними працівниками, соціальними педагогами і соціальними психологами; **соціально-психологічний**, що пов'язаний із розробкою форм і методів психологічної підтримки обдарованої особистості з соціально-позитивістською спрямованістю, і **соціально-інтегративний**, що передбачає диференціацію та індивідуалізацію форм організації навчання, обґрунтування різнорівневих програм, спрямованих на активізацію пізнавально-творчих потенцій обдарованої дитини.

7. Охарактеризувати погляди педагогів на обдаровану дитину в шкільній системі.

У дореволюційний період передові педагоги постійно наголошували на тому, що для долі країни важливе значення має турбота суспільства про виявлення і виховання обдарованих дітей. У педагогічних журналах регулярно друкувались статті, в яких розглядалися найдоцільніші форми й методи шкільної освіти таких дітей. Всі сходились в одному: освіта і виховання обдарованих школярів повинні будуватися на основі диференційованого підходу. Але ця ідея практично не реалізувалась в школах і гімназіях. І тому постало питання про доцільність створення спеціальних шкіл для обдарованих дітей, але вона не дістала підтримки (П. Зеленкевич). Вперше була висловлена ідея прискореного навчання як вирішального засобу подальшого розвитку розумових здібностей обдарованих дітей.

Ідея створення індивідуальних навчальних планів була життєва в плані диференціації. За цим планом дітям дозволялось вивчати деякі предмети в меншому обсязі і на нижчому якісному рівні.

Усі ці підходи нині перебувають в центрі уваги педагогів.

Концепції післяреволюційного періоду.

У 1918 р. В Москві під керівництвом А.П.Модестова було створено Асоціацію натуралістів (Аснат), яка ставила своєю головною метою сприяння талантам з народу, насамперед винахідникам.

У 1927 р. Було висвітлено дві протилежні думки про доцільність створення спеціальних шкіл для обдарованих дітей.

Представник першої В.М. Екземплярський, давши докладний огляд стану проблеми за кордоном, висловлювався на підтримку цієї ідеї.

Другий – М.М.Рубінштейн – рішуче виступав проти. Хоч яке велике значення мають обдаровані діти в збагаченні інтелектуальних ресурсів суспільства, все-таки в центрі уваги має бути підвищення його загальної культури. Значно правильніше звернути увагу на загальну організацію школи та її методи, які можуть дати простір для виявлення індивідуальностей та обдарувань у межах загальної звичайної нормальної школи.

На жаль, жоден з цих шляхів не було реалізовано. Припинив своє існування і Аснат.

Протягом багатьох десятиріч говорили, що всі діти однакові і працювали на середнього учня.

В останні роки намагаються сприяти розвитку обдарованих дітей. Зусилля координуються загальнодержавною програмою „Творча обдарованість”.

Єдиної точки зору на її реалізацію не сформована, існує три підходи:

I – Обдаровані діти навчаються в умовах звичайного класу, але за індивідуальними програмами (є елементи „збагачення” і „прискорення”). Можливе „перестрибування” у старший клас.

II – Створення особливих класів у структурі школи.

III – Організація спеціальних шкіл.

Всі вони передбачають самоосвіту.

8. Розкрити зміст соціально-педагогічної діяльності з важковиховуваними дітьми.

Важковиховуваність – у широкому розумінні – поняття, що пояснює випадки труднощів, з якими стикається педагог під час організації і здійснення виховного процесу. У вузькому розумінні – максимально наближений до норми рівень відхилень у поведінці дитини, яка потребує відповідної уваги й зусиль вихователя для його подолання.

Існують різні причини виникнення важковиховуваності:

1) Причини важковихованості через упущення в навчально-виховній діяльності школи.

2) Важковихованість може також спричинятися різними нескладними розладами нервової системи, тимчасовими незначними затримками психічного розвитку тощо.

3) Загальновідомо, що на нервово-психічному здоров'ї дітей негативно позначаються вживання батьками алкогольних напоїв.

Помітивши відхилення у поведінці дитини, соціальний педагог повинен відповісти на два запитання: випадкові ці відхилення чи мають постійний прояв, чи немає у дитини якихось захворювань, що могло призвести до відхилень у поведінці. І лише тоді шукати шляхи усунення цих відхилень. Можна сказати, що власне всі педагогічні прийоми спрямовуються на спонукання підлітка на перевиховання: блокування негативного і посилення, розвиток позитивного.

Етапи процесу перевиховання:

1. налагодження контакту з вихованцем, пробудження у нього бажання змінитися;

2. спостерігається процес зміни на краще і закріплення позитивних якостей.

3. поступове набуття позитивними якостями міцності і стабільності завдяки вольовим зусиллям вихованця, оволодіння досвідом правильної поведінки.

Напрями і прийоми роботи з важковиховуваними:

- організація позитивно спрямованої діяльності,
- поступовість, деталізація завдань, оскільки підліток не завжди спроможний виконати відразу складні вимоги;

- посилена диференціація засобів і методів впливу адекватних індивідуальним особливостям кожного підлітка;

- систематичний контроль за засвоєнням норм поведінки підлітка, своєчасна оцінка досягнутих успіхів, доброзичлива допомога у подоланні недоліків.

9. Розкрити зміст соціально-педагогічної діяльності з педагогічно занедбанними дітьми.

Педагогічна занедбаність – відхилення у поведінці дитини, що зумовлені неадекватним стилем виховання та порушенням педагогічної позиції батьків.

В роботі з важковиховуваними дітьми педагог і психолог повинні діяти спільно, але кожен повинен чітко усвідомлювати свою мету: педагог формує систему суспільних цінностей, моральних ідеалів, визначає напрям, зміст перспективного розвитку особистості; психолог забезпечує формування і оптимальне функціонування відповідних психологічних механізмів.

Необхідно здійснювати профілактику антисоціальної поведінки дітей:

1) Правопорушення як правило сприяють прогули, важливе їх виявлення і ліквідація.

2) Інша група, з точки зору можливості здійснення правопорушень є учні, які зовсім не вчаться, а лише чекають свого „звільнення”.

3) Група дітей, які не прийняті товаришами, вже молодші школярі не люблять тих дітей, які „тупі”, „гязнулі”, „всезнайки” або „хвастуни”.

4) незадоволені потреби

5) психфізіологічні порушення

6) помилкові, хибні уявлення і переконання

7) не сформованість комунікативних навичок

8) міжособистісні конфлікти

9) прояви кризи підліткового віку

10) низький культурний рівень.

Індивідуальна виховна робота з педагогічно занедбанними дітьми спрямовується на корекцію переконань, ціннісних орієнтацій, формування у них мотивації до соціально-

прийнятої поведінки, формування цінностей і навичок здорового способу життя. Використовуються методи індивідуальної педагогічної бесіди, консультування, психотерапії, соціально-психологічного тренінгу, організації самовиховання. Також робота соціального педагога спрямована на формування сприятливого соціально-педагогічного середовища. Робота спрямована на попередження негативного впливу на дитину, захист її прав і створення умов для належної життєдіяльності, на усунення негативного впливу з боку членів сім'ї, яким властива асоціальна поведінка, запобігання використанню батьками неадекватних засобів виховання, сприяння підвищенню педагогічної культури батьків, визначення ними адекватної педагогічної позиції.

10. Розкрити зміст соціально-педагогічної діяльності з дітьми з затримкою розумового розвитку

Основним у роботі соціального педагога є вчасно і правильно виявити дитину з ЗПР.

За даними дослідників, кількість учнів початкових класів, що мають труднощі у навчанні, складає в останні роки від 7 до 10%.

У половини учнів діагностується затримка психічного розвитку (ЗПР).

Для них характерні порушення у пізнавальній діяльності в зв'язку з незрілістю емоційно-вольової сфери.

Причин затримки розумового розвитку багато:

1) В число таких дітей потрапляють ті, у кого вражені або недорозвинені органи відчуття (туговухість, слабкий зір).

2) Може виявлятися у дітей, які довго і важко хворіли, і в ці роки ніхто не піклувався про їх розумовий розвиток.

3) Може виникнути у педагогічно занедбаних дітей.

Малорозвиненими можуть здаватися також діти, сім'я яких поселилася в іншомовне середовище і не потурбувалася про своєчасне засвоєння мови.

Слід знати, що від дітей з затримкою розумового розвитку слід відрізняти розумово відсталих дітей. Причиною розумової відсталості є важке ураження головного мозку дитини. Це відбувається з-за недорозвиненості, хвороби, ушибу і в інших випадках.

Тому, *розумово відсталою* називають таку дитину, у якої стійке порушення пізнавальної діяльності внаслідок органічного ураження головного мозку. При цьому розумова відсталість не визначається конкретним захворюванням, а можливостями дитини до розумової діяльності, до навчання у школі.

Розумова відсталість, як наслідок перенесення у дошкільному віці енцефаліту, складних форм грипу з ускладненням на мозок, важкі травми, також хворі шизофренією, епілепсією. Вони сприяють інтелектуальній недорозвиненості, до них належать і олігофрени. Олігофренія – це назва стану розумових можливостей, що виникає після великого числа різноманітних уражень центральної нервової системи дитини в період до розвитку її мови (до 1,5 – 2 років). До числа таких уражень відносять спадкові, внутрішньоутробне ураження зародка (алкоголізм), природні травми.

Дефекти олігофренії: зниження пізнавальних інтересів, слабка здатність до розуміння проблемної ситуації і її вирішення, утруднення в сприйнятті нового, погане навчання, бідний світогляд, примітивне мислення.

Такі діти повинні навчатися у спеціальних школах.

Діагностика розумової відсталості проводиться двома спеціалістами: лікарем-психоневрологом і патопсихологом, або педагогом-дефектологом.

Таких дітей діагностують в кінці першого року навчання у школі.

Завдання вчителя – по можливості сприяти розвитку цих дітей.

У зарубіжних країнах (Чехія) інший підхід, вони – виявляють цих в д/с, а потім вони продовжують навчання в спецшколах.

Сутність соціально-педагогічної діяльності полягає в тому, що вона є способом оптимізації процесу соціалізації на основі розв'язання суперечностей у взаємовідносинах дитини з затримкою розумового розвитку і соціального середовища в інтересах соціального розвитку особистості і гуманізації середовища.

Основні типи навчальних закладів для аномальних дітей

1) Школи-інтернати для глухих дітей (1-12 класи) і підготовчий клас для дітей, які не відвідували дошкільного закладу (з 6 років, а у 1 – з 7 років). Знання отримують в об'ємі 8-річної школи, з 12 років – трудове навчання.

2) Школи-інтернати для слабозорих і пізнооглохлих (з 7 років).

Два відділення:

Перше – для дітей з легким недорозвитком мови, як наслідок слабкого слуху (10 років). Ці діти практично володіють мовою, з невеликими мовними дефектами.

Друге – діти з глибоким недорозвитком мови (12 років).

Отримують освіту у об'ємі 8-річної школи.

3) Школи для сліпих (це лікувально-відновлюючий заклад).

4) Логопедичні заклади для дітей з порушенням у мові.

а) В поліклініках спеціалізовані кабінети;

б) Логопед в школі, або для декількох шкіл.

Для розумово відсталих дітей

1) Загальноосвітні школи-інтернати, які відносять до системи народної освіти.

За 9 років вони забезпечують навчання у об'ємі початкової школи, професійно-трудове навчання.

2) Дитячі будинки – глибока ступінь розумової відсталості.

11. Розкрити зміст соціально-педагогічної діяльності з дітьми-сиротами.

Нові підходи до соціального захисту дітей висвітлені в Законі України „Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх”. Відповідно до Закону для дітей від 3 до 18 років, які потребують соціального захисту, зокрема тих, які загубилися, були покинуті, залишилися без батьківської опіки, залишили сім'ю чи навчально-виховні заклади, або самі звернулися за допомогою, в системі служб у справах неповнолітніх мають бути створені притулки для неповнолітніх. Ці заклади повинні виконувати, насамперед, завдання щодо діагностично-корекційного впливу, вирішувати питання з подолання самотності та соціальної ізоляції, сприяти соціальній адаптації та інтеграції таких дітей у суспільство.

На виконання Постанов уряду України щодо дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, Український державний центр соціальних служб для молоді розробив Програму роботи соціальних служб для молоді щодо соціальної адаптації та соціальної опіки цих дітей. Ця програма передбачає створення чіткої системи соціальної допомоги, що ґрунтується на кращих надбаннях вітчизняної та світової педагогічної науки. Реалізація головних напрямів діяльності спрямована на створення такого виховного середовища, що сприяє гармонійному розвитку особистості дитини, підготовляє до самостійного життя, забезпечує умови для самоактуалізації й самореалізації, поліпшує матеріальне становище. Виходячи із цього, допомога сиротам здійснюється у таких *напрямах*: допомога в комунікації та організації міжособистісних стосунків, виявленні та розвитку творчого потенціалу, організації дозвілля, професійному самовизначенні.

Для задоволення потреб населення у суспільному вихованні та навчанні хворих, а також дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, дітей, які не мають належних умов для виховання в сім'ї і тих, які потребують особливих умов виховання, існує розгалужена мережа інтернатних закладів. Створення такого типу навчально-виховних закладів передбачене ст. 30 Закону України „Про освіту”,

окремими урядовими постановами. Діти, які не мають необхідних умов для виховання і навчання в сім'ї, повинні вчитися в загальноосвітніх *школах-інтернатах*. Для тих, хто залишився без піклування батьків, а також для дітей-сиріт створюються школи-інтернати дитячі будинки, в тому числі сімейного типу, з повним державним утриманням. У цих закладах діти перебувають у віці від трьох років до повноліття.

Для дітей, які потребують тривалого лікування, будуються загальноосвітні *санаторні школи-інтернати, дитячі будинки*. Навчальні заняття з такими дітьми проводять також у лікарнях, санаторіях, удома. Для дітей, що не можуть навчатися в масових навчально-виховних закладах, мають вади у фізичному чи розумовому розвитку, створюються спеціальні загальноосвітні школи-інтернати, школи, дитячі будинки та інші навчально-виховні заклади. Крім того, створюються спеціальні школи та спеціальні професійні училища для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання.

Головні завдання цих закладів: створити найсприятливіші умови, максимально наближені до домашніх; допомагати вихованцям своєчасно здобувати необхідну освіту, готувати до вибору професії; розвивати індивідуальні здібності; оздоровлювати і коригувати психофізичні вади у розвитку дітей.

З метою соціального захисту дітей-сиріт в Україні створено нові типи виховних закладів — *сімейні дитячі будинки*.

У квітні 1995 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову „Про поліпшення виховання, навчання, соціального та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків”. Прийнята постанова, насамперед, дає змогу привернути увагу суспільства до долі дітей-сиріт; вона передбачає конкретні заходи, реалізація яких сприятиме безболісній соціальній реабілітації цієї категорії дітей і підлітків.

Державна національна програма „Освіта”. („Україна XXI століття”) та національна програма „Діти України” мають захистити дитинство від негативних впливів, незважаючи на труднощі сьогодення. Вони передбачають привести зміст освіти у відповідність із сучасними потребами особи і суспільства, охоплюють комплекс медико-санітарних, освітянських, тобто навчально-виховних, кадрових, організаційних питань і питань щодо матеріально-технічного й фінансового забезпечення.

Здійснюються певні кроки у напрямку вироблення нових підходів до виховної роботи, забезпечення активного, змістовного дозвілля учнів, організуються нові нетрадиційні об'єднання за інтересами.

Подальшого вдосконалення набула система загальноосвітньої підготовки учнів; істотно модернізовано навчальні плани, розроблено різнорівневі навчальні програми; здійснено заходи щодо розширення можливостей педагогічних колективів для творчої роботи, підвищення якості виховання, навчання учнів у навчально-виховних закладах, духовного, творчого та інтелектуального розвитку.

12. Охарактеризувати завдання, функції і зміст діяльності соціальних служб для молоді.

Основними завданнями соціальної служби є: інформаційно-правова допомога дітям, підліткам, молоді з питань їхніх прав і обов'язків, одержання професії, задоволення культурних потреб і потреб дозвілля; організація соціально значущої діяльності учнівської молоді з урахуванням актуальних потреб та інтересів з метою створення умов для самореалізації і профілактики правопорушень, гострих конфліктних ситуацій; соціальне навчання дітей, підлітків, молоді, що сприяє формуванню норм життя в умовах суспільства з ринковими відносинами, демократичними правами і свободами; соціально-психолого-педагогічна та юридична підтримка неповнолітніх і молоді груп ризику (наркомани, токсикомани, алкоголіки, ті, хто повернувся з місць позбавлення волі, тощо) спрямована на подолання кризових ситуацій, труднощів в їхній соціальній адаптації, у вирішенні специфічних проблем;

психолого-педагогічна та юридична допомога і консультування молоді, батьків, дітей і підлітків, молодих сімей; соціально-медична допомога дітям-інвалідам, матеріальна, соціально-психолого-педагогічна підтримка дітей-сиріт і сімей, які мають дітей-інвалідів.

Соціальні служби для молоді виконують такі функції, як:

1) соціально-педагогічна допомога особі та різним категоріям і групам молоді, що сприятиме успішній їх інтеграції у громадське життя;

2) соціально-педагогічна профілактика різноманітних явищ, що негативно впливають на процес формування і становлення особистості та спричиняють соціальну напруженість;

3) корекція соціальної поведінки і самопочуття підростаючої людини, яка опинилась у скрутних умовах або переживає кризову дискомфортну ситуацію;

4) соціальна реабілітація, спрямована на відновлення порушених соціальних зв'язків за допомогою мобілізації, насамперед, внутрішніх ресурсів, творчого потенціалу особистості, використання її природної активності.

Центр соціально-психологічної підтримки дітей і підлітків, як самоврядна організація, що включає в себе різнопрофільні соціальні служби, та виступає як координуюча діяльність самостійних служб. У пропонованому варіанті допомогу дітям і підлітками можна організувати на основі виховних і корекційних можливостей відділів Центру в міру ускладнення розглядуваних випадків.

Відділ соціально-правової підтримки надає консультації з правових питань щодо захисту прав та інтересів неповнолітніх, сприяє вибору професії, здійснює організацію дозвілля дітей і підлітків. У цей відділ можуть входити такі структурні одиниці: притулок звичайного типу; готель для батьків, які усиновляють: контакт із дітьми, що втекли з дому; кабінет профорієнтації і професійного визначення; виробничий комплекс з різними видами праці; культурно-спортивний комплекс; біржа праці для підлітків і молоді; бюро по вирішенню соціально-правових питань; юридична консультація.

Відділ психолого-медико-педагогічної підтримки здійснює діагностику рівня психічного стану дітей і підлітків, консультацію щодо вибору класу або школи, психотерапевтичну роботу; контактує з учителями і вихователями. Він складається з таких структурних одиниць: пункту медико-психолого-педагогічного діагностування; консультаційного пункту для батьків з питань виховання; консультаційного пункту допомоги підліткам (тип школи, діагностика здібностей); школи соціотерапії; кабінету анонімного прийому (лікарський і педагогічний); телефону довіри (ТД); кризового стаціонару; лекторію для вчителів, батьків; пункту зайнятості, дозвілля та ін.

13. Охарактеризувати напрями та методи соціальної роботи у школах України.

Грецьке слово «метод» означає шлях, спосіб пізнавальної, практичної діяльності людей. Під методом соціальної роботи ми розуміємо спосіб організації соціальної роботи, що приводить до досягнення оптимального результату і забезпечує позитивні зрушення в розвитку об'єкта соціальної діяльності.

У соціальній роботі використовують такі групи методів:

1. **Загальні (філософські)** методи, які існують як єдність світоглядної методологічної позиції суб'єкта соціальної роботи в різних видах діяльності.

- метод матеріалістичної діалектики – полягає в тому, що процес виявлення та осмислення фактів, подій, явищ ґрунтується на відбитті у свідомості дослідника об'єктивної діалектики соціальної дійсності. Для матеріалістичної філософії соціальна робота - це діяльність, результатом якої є створені матеріальні та духовні цінності, та яка спрямована насамперед, на створення матеріального продукту. На відміну, ідеалістична філософія розглядає будь-яку діяльність як зворушення і піднесення всієї людської істоти, спрямованої на інше, вище життя, нове буття. Тому визначення методологічного підходу (матеріалістичного чи ідеалістичного) на сьогодні є одним з найменш окреслених питань.

2. Загальнонаукова методи.

- м-д наукової абстракції
- аналізу і синтезу
- Індукції та дедукції
- м-д єдності загального та особливого
- історичний м-д
- м-д переходу від простого до складного
- м-д аналогії...

3. Спеціальні наукові методи – це специфічні способи пізнання і перетворення окремих сфер суспільного життя, що притаманні тій чи іншій системі знань.

- **соціально-економічні** – всі існуючі засоби, за допомогою яких здійснюється вплив на матеріальні, моральні, сімейні, національні та інші інтереси клієнтів.

- **організаційні** – розглядаються в контексті управлінського аспекту організації діяльності структури соціальних служб.

До основних методів цієї групи відносять:

- регламентування – полягає в розробці та введенні в дію організаційних положень, обов'язкових для виконання в органах управління соціальними службами та установами. (накази, типові положення, посадові інструкції).

- Нормування – встановлення нормативів з обмеженнями, що виступають орієнтирами в діяльності соціального педагога (нормативи часу обслуговування, чисельність клієнтів..)

Інструктування - метод організації найбільш толерантного соціального впливу, сутність якого полягає в роз'ясненні завдання, можливих шляхів його розв'язання, перешкод і наслідків неправильних дій клієнта, застереження його від можливих помилок.

Педагогічні методи, які найчастіше використовуються в соціально-педагогічній практиці, є різновидом методів виховання. *Переконання, навіювання, приклад, методи організації діяльності, доручення, метод чергування творчих доручень, гра, методи стимулювання діяльності* (методи позитивного підкріплення, методи негативного підкріплення, методи змагання), *методи самовиховання* (методи самооцінки, самоорганізації, самоконтролю та самокорекції).

Психологічні методи в соціально-педагогічній роботі застосовуються з метою діагностування особливостей індивіда та організації на основі здобутих результатів різних видів психотерапевтичної та психокорекційної роботи.

Тестування, психодрама, соціограма, ігрова терапія, сімейна психотерапія, арттерапія, епістолярна терапія, казкотерапія, соціально-психологічний тренінг.

Соціологічні методи використовуються в практиці соціальної роботи найчастіше з метою збору інформації щодо окремих суспільних проблем і визначення ставлення людей до них.

Спостереження, опитування, анкетування, аналіз документів -

Аналіз соціуму Збір соціально-статистичних даних, за допомогою яких можна охарактеризувати життєву ситуацію населення в певному соціальному середовищі. До таких даних відносять кількість дітей і дорослих, людей з особливими потребами, осіб девіантної поведінки, дані про різні типи сімей, об'єкти культурно-освітнього призначення тощо.

Метод «рівний-рівному» - це спосіб надання та поширення достовірної інформації шляхом довірливого спілкування ровесників у межах організованої (акції, тренінги) та неформальної соціальної роботи (спонтанне спілкування), яку проводять спеціально підготовлені підлітки та молоді люди.

Метод індивідуальної соціальної роботи був запроваджений у практику М. Річмонд. Його сутність полягає у вирішенні проблеми з метою надання підтримки і створення ситуації, що спрямовує клієнта на розгляд ситуації й викликає бажання

подолати життєві перешкоди.

Метод групової соціальної роботи активно розроблявся в 70-ті роки ХХ ст. Особливе значення для розробки теорії методу мають результати досліджень теорії малих груп (Я. Коломенський, Р. Кричевський, К. Рудестам та інші). У сфері міжособистісних стосунків людина відчуває потребу в емоційному теплі, розумінні та контакті з іншою людиною. Соціальні суперечності нашого суспільства нерідко викликають у людей відчуття небезпеки, недовіри і безсилля. Таким чином, досвід, що набувається в спеціально організованих групах, сприяє протидії відчуженню, розв'язанню проблем, що виникають у процесі міжособистісної взаємодії. До основних переваг групових форм роботи можна віднести такі:

14. Проаналізувати форми соціально-педагогічної допомоги сім'ї.

I Короткотривалі форми:

- кризисінтервентна модель роботи з сім'єю передбачає надання допомоги безпосередньо під час кризової ситуації, яка може бути зумовлена змінами у природному життєвому циклі сім'ї або випадковими травмуючими обставинами (вікові періоди).

Соціальна педагогіка надає освітню допомогу, надаючи сім'ї інформацію, що стосується етапів виходу сім'ї з кризи та її перспектив.

- проблемно-орієнтовна модель заснована на тому, що за певних умов більшість проблем люди можуть вирішити самостійно. Звідси завдання соціального педагога – створити такі умови. Ця модель передбачає вирішення визначених проблем спільними зусиллями.

Важливим моментом цієї моделі є складання контракту (угоди) між соціальним педагогом, що надає допомогу, і сім'єю або її конкретним представником.

II Довготривалі форми роботи (від 4 і більше місяців), що будуються на психосоціальних підходах

Основні завдання – змінити сімейну структуру, адаптуючи її до виконання своєї функції.

Використовують такі форми роботи:

- патронаж – одна з форм роботи соціального педагога, що передбачає відвідування сім'ї удома з діагностуючими, контрольними, адаптивно-реабілітаційними цілями, що дозволяють підтримувати зв'язок з сім'єю;

- консультаційні бесіди проводять практично із здоровими людьми, що мають утруднення у розв'язанні життєвих завдань;

- тренінг – визначається як галузь практичної психології, що використовує активні методи групової психологічної роботи з метою розвитку компетентної у спілкуванні.

Групові методи дають можливість обмінюватись один з одним досвідом, задавати питання і прагнути отримати підтримку і схвалення у групі.

15. Обґрунтувати роль народних традицій у соціальному становленні особистості.

Соціалізація особистості — це одне з перших питань, що постають у суспільстві в процесі підготовки молоді до трудового життя. Формування людини, важелі впливу на індивідуально-типологічні структури — ці проблеми мають глибоку історію не тільки в науково-теоретичній педагогіці, а й у народній. У повсякденній практиці здавна народна мудрість окреслила певні постулати процесу формування особистості. Щоб зрозуміти глибину педагогічної думки народу, необхідно розглянути її сутність та характерні особливості.

Народною педагогікою називається галузь емпіричних знань, здобутих і накопичених народом, в яких знаходять своє відображення цілі та завдання виховання, сукупність народних засобів виховання та освіти молоді. Народна педагогіка передбачає

передання соціального досвіду, норм поведінки і суспільних традицій та виявляється в моральних законах і звичаях, що закріплені в існуючих національно-культурних традиціях.

Основні соціальні елементи народних педагогічних традицій:

колективна, загальна форма — вияв і застосування на практиці всіх можливих виховних, педагогічних елементів життя та побуту;

прагнення максимально педагогізувати оточуюче людину середовище;

громадський контроль за додержанням традицій у різних національних формах;

соціальна пам'ять як засіб передачі соціального досвіду.

16. Охарактеризувати соціальні функції мистецтва.

З початку свого існування мистецтво становило практично-духовну діяльність людей, що поєднувала в собі працю, творчість, художньо-образне пізнання та самопізнання. У процесі розвитку суспільства, розподілу праці мистецтво відокремилася як самостійна сфера діяльності й набуло значення однієї з форм суспільної свідомості. Його основною функцією стало доповнювати життєвий досвід особистості досвідом уявного життя з метою цілеспрямованого формування людської свідомості. Синтетична природа мистецтва дала змогу поєднувати духовне і практичне, результати розумової та фізичної праці людини.

Функції мистецтва: виховна, розвивальна, світоглядна, релаксаційна, корекційна, профілактична, діагностича ...

17. Показати значення релігії, церкви і конфесійної общини у вихованні підростаючого покоління.

Релігія — це форма світоглядної свідомості, разом із міфологією та філософією, що узагальнює вузлові моменти епохи за допомогою уявлень про надприродне. Її головний зміст становлять поняття про Бога й світ. Історія релігії має великий досвід щодо роздумів про людину: її природу, зміст і призначення, смерть та безсмертя, ставлення до добра й зла, досвід духовно-морального вдосконалення особистості. У центрі уваги релігійної культури лежать глибинні засади духовного життя людей: віра, надія, совість, співчуття, моральне вдосконалення.

Релігія — складна соціальна система, до якої входять релігійна свідомість, релігійний культ та релігійні організації. Вона виникла в первісному ладі, як відображення безсилля людей перед силами природи.

1) Коренями релігії є цілий комплекс факторів, що створюють необхідність і можливість її виникнення й відтворення. Головні — це соціальні корені, які утворюють систему суспільних, матеріальних та ідеологічних відносин, які панують над людьми в їх повсякденному житті.

Наше суспільство за соціальним складом є неоднорідним. Істотно відрізняються одна від одної різні соціальні групи населення; більше того, навіть у межах однієї соціальної групи мають місце відмінності матеріального та соціального змісту. Різняться також умови життя людей в місті чи на селі. Загострюються конфлікти на міжнаціональній основі. Відповідно, люди прагнуть знайти підтримку у вірі предків.

Серед віруючих багато жінок і молоді, які є найбільш соціально і морально не захищеними.

Збереженню релігійності сприяє порушення принципу соціальної справедливості. Стихійність суспільного розвитку, нестабільність соціально-економічних відносин — усе це в сучасному суспільстві є плідним ґрунтом для віри в справедливість релігійних віровчень.

2) Гносеологічні корені релігії полягають у здатності людської свідомості формувати хибні, фантастичні уявлення, що відірвані від реальності. Гносеологічні засади

релігії самостійно не визначають її значення в суспільстві; вони реалізуються в процесі створення відповідних суспільних і соціальних умов.

3) Психологічні корені релігії полягають у кризовому стані суспільно-психологічної атмосфери суспільства, дисгармонійному характері спілкування, громадській думці, механізмі навіювання, наслідування традиціям і звичаям, індивідуальному та груповому страху перед майбутнім.

Головна ознака релігійної свідомості — віра в реальність надприродного. Релігійний культ — це система символічних дій, за допомогою яких віруючі намагаються вплинути на надприродне. Для об'єднання віруючих існують релігійні організації (церква, секта тощо) та спеціальна група людей — духовенство. Їх завдання — керувати релігійними культовими діями.

Поряд з ілюзорно-компенсаторною релігією виконує в суспільстві ще й інші функції: світоглядну, регулятивну, комунікативну, інтегруючу, виховну, правову, політичну. Таким чином:

1. Релігійна психотехніка формує різноманітні механізми психологічного захисту, що дають людині можливість автоматично діяти в тих чи інших складних обставинах.

2. Релігійна психотехніка широко використовує вплив мистецтва, отже, розвиває людину і естетично.

Релігійна психотехніка своєрідно реалізує техніку інтеріоризованого контролю за поведінкою: людина переконується в тому, що кожний її вчинок контролюється.

18. Проаналізувати витоки соціально-педагогічної діяльності у християнстві.

Християнство розпочалося як одна з сект іудаїзму. Християнське вчення розвивалось протягом трьох етапів: період раннього християнства, період середньовіччя, і для протестантизму – період реформації і до наших днів.

I Соціальне виховання в іудаїзмі.

Іудаїзм за своєю суттю релігія більш соціальна, ніж індивідуальна. Одна з основних ідей – вибір одного народу, етносу. Саме у цих межах Бог вирішує здійснити свій план про навернення цього народу до віри та його перевиховання. В іудаїзмі релігійне виховання не віддільне від соціального.

Іудаїзм піклується про передачу вчення від покоління до покоління – це є обов'язком сім'ї, суспільства, держави. Цей процес здійснюється під час когнітивного засвоєння інформації про закон і його зміст, так і культовим шляхом – через участь у Богослужіннях та жертвоприношеннях, які мають навчальний характер.

Проблемам виховання присвячені деякі книги єврейської Біблії (Старий Заповіт), які дають поради з виховання і дають настанови підростаючому поколінню.

Проблема виховання в іудаїзмі завжди стояла досить гостро. Провина за гріхи дітей лягала на батьків або на сім'ю, якщо вони не робили все для того, щоб виховати гідне покоління. Освіта була в основному соціальна і ґрунтувалася на передачі знань, традицій і обрядів.

II Соціальне виховання у християнстві.

Християнство успадкувало від іудаїзму серйозне ставлення до виховання, а також розширило його.

Соціальний аспект вчення Христа „возлюби ближнього свого, як самого себе” має глибокий вплив на проблему соціального виховання.

Відповідальність за виховання переходить від общини до церкви як общини (мале суспільство) і на сім'ю (як на домашню церкву). Ці два інститути є основними інструментами християнської педагогіки.

У християнстві під перевихованням розуміють процес, спрямований у сторону заміни відносин, що склалися до Бога, світу, людей на якісно новий рівень: відносини любові до Бога і ближнього. Цей процес не слід путати з самовихованням – це дія ізнутри

в наружу як благодать. Спочатку під дією благодаті змінюється серце (світогляд і психіка), а потім і поведінка людини.

У християнстві під соціальним перевихованням розуміють спрямований Богом і здійснюваний у церковній общині процес спасіння душі людини, що призводить до зміни відносин з церквою, людьми і суспільством.

Основними характеристиками такого процесу можна вважати наступні: поява любові до усіх людей, порушення егоцентризму у психіці людини, усунення від гріха.

III Соціальне виховання в ранній церкві

Об'єктами соціального виховання ставали усі, адже Христос передбачав радикально новий шлях побудови суспільства і суспільних відносин, отже усі потребують перевиховання. Суб'єктом і об'єктом цієї діяльності виступає уся церква, уся община.

IV Соціальне виховання у середні віки

Збільшується корумпованість церкви. Християнські общини поступово втрачають здатність до радикальної соціальної корекції і ця роль переходить до монастирів.

У монастирі йдуть люди які особливо гостро відчують потребу в своєму соціальному і духовному перевихованні. Пізніше туди направляють у адміністративному порядку тих, хто грішний. Вони (монастирі) виконували ту ж роль, що й общини у ранньому християнстві. Саме при монастирях створюють богодільні і притуки.

Суб'єктом соціального виховання виступає досвідчений духовний наставник (настоятель монастиря, монахи чи священники). Процес стає цілеспрямованим, розробляються методики „зцілення душі”. Воно як правило пов'язано із зміною поведінки.

Оскільки шлях у монастир був не для усіх, то церква переміщає відповідальність за виховання у душі християнства на сім'ю. Розвивається інститут хрещених батька й матері (хрещення малих дітей), які давали обіцянку виховувати дітей у християнській вірі через свої слова і справи.

V Соціальне виховання під впливом реформації

Реформація католицької церкви у Європі призвела до змін світогляду, відповідно до практики існування християнства.

Християнська соціально-педагогічна діяльність набуває нового розмаху. Церква іде до людей, які ув'язли в бідності, гріхах і допомагає їм вибратися з цього положення. Саме у період пізньої реформації в США починають набувати сучасних форм теорії християнської соціальної роботи і соціальної педагогіки. Соціальне перевиховання і виховання у протестантизмі не будується на тому, щоб допомогти знайти людині місце у цьому світі. Воно розпочинається з різкої критики світу і порядків у ньому, створення альтернативи у вигляді земної общини і допомоги людині яка увійшла в життя і діяльність цієї общини.

19. Охарактеризувати вплив засобів масової інформації на соціалізацію молоді.

Суперечливий характер впливу засобів масової інформації має як позитивні, так і негативні сторони.

Вік комп'ютера, незважаючи на ряд переваг, що він дає, породжує урбаністичне дитинство, негативно впливає на психічний, емоційний та фізичний розвиток дітей. Проведення дітьми значної частини свого дозвілля вдома, біля телевізора веде до погіршення стану здоров'я, зниження інтересу до читання, спорту, до активних форм використання вільного часу, що призводить до формування пасивності, байдужості тощо.

Педагог Р.Вінкель (Західний Берлін) називає покоління молодих, що вступило у життя після 70-х років, „поколінням електроніки і засобів масової інформації”, на відміну від покоління 40-х р. („діти війни”); покоління „економічного буму 50-х – початку 60-х р. („діти споживання”); періоду після 60-х років („діти кризи”). Покоління 70-х і наступних років за Вінкелем, це – „не діти”. Жодне покоління не відчувало стільки страху, жахів, незгод, скільки довелося відчути сучасному поколінню молоді.

Більшість поділяє думку, що сучасне покоління є „іншим”, дуже „важким”, але причини трактуються неоднаково. Для одних ці причини криються у складних соціально-психологічних умовах (страх перед термоядерною війною, втрати сенсу життя, депресії, наркоманія тощо). Інші, звинувачують дорослих, які винайшли нові технології, засоби масової інформації і цим позбавили дітей „дитинства”.

У вік електронних засобів масової інформації втратили відмінність періоди дитинства і дорослого життя.

Досліджено, що діти перші контакти з телебаченням мають уже у віці 2 років; в трьохрічному віці – 60% дивляться регулярно; від 3 до 6 – регулярний перегляд передач. За свідченням нейропсихологів, це справляє надмірний вплив на праву півкулю, пов'язану з однобічним візуальним сприйманням зовнішнього світу, куди і переміщується активність дитини. В той же час виключається ліва півкуля, де розміщені центри мислення і мови.

Серед школярів 90% дивляться відеофільми (до 20 фільмів на тиждень, в т.ч. і заборонених для їхнього віку). Спостерігається залежність між тривалим сидінням біля телевізора й успішністю в школі. Звідси протест батьків, вчителів, які усвідомлюють, якої шкоди завдає відео індустрія підростаючому поколінню.

Як свідчать спеціалісти-медики, відверто непристойні відеофільми, фільми жаху небезпечні для дітей з високою збудливістю. Пристрасть до таких фільмів провокує асоціальну поведінку, агресивність, жорстокість, вандалізм, злочинність.

В.О.Сухомлинський говорив, що дитині необхідно прививати любов до книги з дитинства. Якщо читання не стане для неї духовною потребою, то у роки дозрівання душа підлітка буде порожньою і беззмістовною.

Д.Дідро зазначав „коли людина перестає читати, вона перестає міркувати”.

Картину бездуховності, яка прогресує, можна доповнити ставленням людей до театру (у Франції – 87% населення не ходить до театру).

Також виділяють і позитивні функції ЗМІ: світоглядна, розвивальна, релаксаційна, виховна, комунікативна...

Основне завдання педагогів спрямовувати ЗМІ на розвиток зростаючої особистості та нейтралізувати їх негативний вплив.

20. Здійснити аналіз категорій та основних понять соціальної педагогіки

Соціальн. пед. як і кожна наука має свої категорії. Головні – соціалізація особистості та соціальне середовище. Їх доповнюють категорії соціальної роботи у формуванні особистості та соціальної адаптації.

Ці категорії тісно пов'язані із загальнопедагогічними і загальнопсихологічними, які у зарубіжній та вітчизняній практиці розглядаються як форми і методи соціальної педагогіки: соціальне виховання, соціальне навчання, самовиховання, самоосвіта, соціальна допомога, соціальна активність, самозбереження, самоконтроль, самооцінка, саморегуляція та ін.

Соціалізація (лат. socialis) означає суспільний.

Соціалізація – історично зумовлений процес розвитку особистості, надання та засвоєння індивідом цінностей, норм, установок, зразків поведінки, що притаманні даному суспільству. Його результатом є активне відтворення особистості набутого соціального досвіду у своїй діяльності та спілкуванні.

Мета соціалізації полягає в тому, щоб допомогти вихованцеві вижити в суспільному потоці криз і революцій – екологічній, енергетичній, інформативній, комп'ютерній тощо, оволодіти досвідом старших зрозуміти своє покликання, визначити власне місце в суспільстві, самостійно знайти шляхи найефективнішого самовизначення в ньому. При цьому людина в процесі соціалізації прагне до самопізнання, самоосмислення, самовдосконалення. Ці процеси стимулюють не пасивну адаптацію, а розвиток активного творчого самоствердження у суспільстві.

Процес включення індивіда у систему суспільних відносин має двобічний характер. З одного боку, індивід засвоює соціальний досвід, притаманний даному суспільству, а з іншого – активно відтворює у своїй діяльності та відносинах систему соціальних зв'язків, яка закодована у соціальному досвіді людства.

Соціально-психологічні механізми соціалізації підростаючих поколінь виявляються в процесі ідентифікації та інтеріоризації.

Друга провідна категорія соціальної педагогіки – це соціальне середовище. У психології та педагогіці соціальне середовище визначається як суб'єктивно пережита людиною об'єктивна реальність. Соціальне середовище – це своєрідний показник інтеріоризації особистістю культури, рівня соціального розвитку, способу життя, цінностей суспільства.

Вплив соціального середовища на формування особистості здійснюється лише в тому випадку і тією мірою, якою особистість сама в результаті активного ставлення до соціального середовища здатна взяти його як орієнтир у своїй життєдіяльності. В такому разі правомірно говорити про співвідношення провідного впливу соціального середовища і конкретного ставлення до нього особистості. Ці характеристики становлять зміст соціальної ситуації. Залежно від вікових особливостей, умов проживання, внутрішніх процесів розвитку особистості змінюються її переживання, ставлення до оточуючого світу, тобто і формується соціальна ситуація розвитку.

Основні поняття соціальної педагогіки:

Соціальна адаптація, її форми.

Адаптація (від лат. пристосовую) – пристосування індивіда до умов і змін навколишнього середовища. У людському суспільстві виділяють адаптацію на і біологічному, фізіологічному, психологічному та соціальному рівнях.

Соціальною адаптацією називають процес засвоєння певних норм, оцінок, типових соціальн. ситуацій, вирішення нагальних потреб шляхом використання засобів стимулювання соціальної поведінки та дії.

Соціальна адаптація – це процес активного пристосування індивіда до зміненого середовища за допомогою різних засобів.

Соціальна адаптація особистості має дві форми:

– активну, коли індивід прагне вплинути на середовище, змінити його, тобто активно входить у процес соціалізації;

– пасивну, коли він не вступає у взаємодію з середовищем, не прагне змінити його, визнати пануючі у ньому норми, оцінки, засоби діяльності.

Ця проблема особливо гостро відчувається у молодіжному середовищі. Проблеми соціальної адаптації позначаються на психічному здоров'ї молодої людини, на формуванні її ціннісних норм, на формах поведінки.

Соціальна профілактика

Соціальн. профілактика ґрунтується на виявленні несприятливих психобіологічних умов, психолого-педагогічних факторів, які зумовлюють відхилення у психічному і соціальному розвитку дітей, підлітків, молоді, в їхній поведінці, стані здоров'я, а також на організації життєдіяльності та дозвілля молоді.

Зміст соціальної профілактики складають:

– розв'язання правових норм соціально значущої діяльності та поведінки;

– ознайомлення з нормативними міжнародними і державними документами, які забезпечують розвиток особистості, рівень освіти, вибір професії;

– надання різним категоріям молоді інформації про можливі наслідки асоціальних дій, нехтування здорових способом життя, відмова від культурного проведення дозвілля;

– організація заходів по забезпеченню програми позитивної життєдіяльності особистості;

- здійснення системи соціального захисту різних категорій молоді;
- формування відповідальності за можливі наслідки антиправових дій.

Види та форми соціальної профілактики:

- 1) організаційно-педагогічні заходи по створенню виховуючого середовища за місцем проживання (робота консультативних пунктів; діяльність кімнат школярів та молоді; робота психолога з корекції поведінки молоді й відносин у сім'ї та соціумі; реалізація програм з профілактики негативних явищ – алкоголізму, наркоманії, проституції, правопорушень, тощо);
- 2) включення різних соціальних інститутів у процес соціалізації молоді (проведення масових свят, конкурсів, спортивних змагань, театралізованих дій тощо);
- 3) організація соціально-педагогічної роботи з дітьми із сімей групи ризику (індивідуальна та групова робота);
- 4) розв'язання проблем зайнятості та працевлаштування неповнолітніх і молодих людей;
- 5) сприяння різного роду установам освіти, спорту, культури у розгортанні різноманітних форм організації дозвілля молоді (Будинки художньої творчості, Центри художнього виховання, об'єднання за інтересами, фольклорні свята, конкурси обдарованої молоді, художні виставки тощо) спрямованого на відродження українськ. нац. культури.

Зміст, форми та види соціальн. обслуговування.

Соціальне обслуговування – це вид соціальн. діяльності щодо надання різноманітних соціальних послуг з метою задоволення духовних, естетичних, моральних, освітніх, оздоровчо-лікувальних, рекреаційних, матеріальних та інших потреб дітей та молоді.

Основними засадами (змістом) соціального обслуговування є цілісність і збалансованість державних, громадських і приватних програм серед яких найважливіше місце займають:

- служби планування сім'ї, працевлаштування молоді, організація життєдіяльності дітей-сиріт та дітей-інвалідів;
- надання гуманітарної допомоги дітям і жінкам, які змушені покинути сім'ю у зв'язку із жорстоким поведінням;
- організація роботи благодійних їдалень, соціальних притулків для тих хто не має постійного місця проживання.

Види та форми соціального обслуговування:

- 1) соціально-психологічна експертиза, спрямована на визначення проблем і кризових станів різних категорій молоді;
- 2) консультативно-медична робота;
- 3) соціальна просвіта, яка передбачає підвищення загальнокультурного рівня категорій молоді, умови включення її у соціальн. життя;
- 4) психолого-педагогічна корекція, основним завданням якої є здійснення заходів щодо попередження та подолання негативних явищ у молодіжному середовищі.

Види і зміст соціальних послуг

Соціальні послуги – це комплекс дій спрямованих на створення і підвищення умов життєдіяльності молоді можливостей її самореалізації на реалізацію особистісних, політичних, соціальних і культурних прав молодої людини.

Види соціальних послуг:

обов'язкова – передбачає здійснення матеріального забезпечення громадян згідно з діючими законодавчими актами (соціальн. страхування: пенсійне, медичне, на випадок безробіття);

постійна – гарантована існування мережі соціальних служб у державі, що вирішують соціальні, економічні, психологічні, культурні, правові та інші проблеми молоді;

тимчасова – пов’язана з необхідністю задоволення потреб особистості в отриманні інформації, консультацій, організації життєдіяльності та дозвілля;

платна – визначається характером соціальних дисфункцій, статусом, віком особистості та іншими характеристиками державних, громадських та приватних закладів соціальн. профілю;

безкоштовна – спрямована на реалізацію державних соціальних послуг або громадських і приватних організацій, установ та осіб, які здійснюють благодійну діяльність.

Зміст соціальних послуг складають:

- соціально-педагогічна робота з підлітками і молоддю з відхиленнями у поведінці;
- соціально-медична, псих.-педагогічна робота з тими, хто відчув на собі жорстокість, насильство;
- соціально-правовий, психолого-педагогічний захист прав та інтересів дітей, молоді;
- розв’яснення пільг молодим сім’ям, жінкам, неповнолітнім, молоді, дітям із неповних родин;
- формування правової свідомості у родині, відповідального ставлення до своїх батьківських функцій у розведених та осіб, які не були у шлюбі;
- надання соціально-правової допомоги сиротам, інвалідам;
- надання всіх видів соціальної допомоги дітям і молоді, які стали жертвами екологічних і технологічних катастроф (біженці, переселенці);
- соціальний патронаж молоді, яка має відхилення у фізичному розвитку: інваліди, хворі на хронічні захворювання;
- індивідуальна робота з попередження та позбавлення шкідливих звичок, підготовка підлітків і молоді до створення сім’ї, профорієнтація молоді.

Основні напрями і види соціальної допомоги

Соціальна допомога (підтримка) – це вид соціальн. діяльності спрямований на підтримання системи гарантованого державою рівня матеріального забезпечення дітей і молоді та багатодітних сімей з урахуванням їх матеріального та фізичного стану, складу сім’ї, віку, здоров’я, участі в суспільному та іншому виробництві.

Кінцева мета – допомогти людині подолати її повсякденні життєві труднощі.

Зміст соціальної допомоги полягає у цільовій реалізації програм центрів соціальн. служб для молоді: робота з сім’єю, розв’язання конфліктів у відносинах між подружжям, стосунках із дітьми, вирішення проблем освіти, працевлаштування, організації культурно-дозвільної діяльності, охорони здоров’я.

Основні напрями соціальної допомоги:

- підтримка життєвого рівня молоді;
- надання державної допомоги, пільг та інших видів соціальної підтримки малозабезпеченій частині молоді, молодій сім’ї, яка виховує дітей;
- матеріальне забезпечення у разі тимчасової або постійної втрати працездатності;
- реалізація заходів дитячої системи соціального забезпечення;
- створення умов щодо розвитку творчого потенціалу особистості, державної підтримки обдарованої молоді;
- захист прав працездатної молоді;
- вплив, що визначається соціальною допомогою і соціальним захистом людей, які їх потребують через соціальну незахищеність, хворобу тощо.

Соціальна реабілітація, її напрями, види та форми

соціальна реабілітація – це вид соціальної діяльності спрямованої на здійснення системи організаційних, економічних, правових, культурних, освітніх, лікувальних,

оздоровчих та інших соціальних заходів щодо відновлення фізичного стану, честі, гідності, прав і свобод, дітей та молоді.

Зміст соціальної реабілітації полягає у:

- реконструкції соціокультурного оточення з різними категоріями молоді, допомозі у спілкуванні та навчанні;
- допомозі у професійному самовизначенні, направленні на роботу;
- організації дозвілля і спілкування;
- виявленні творчих здібностей;
- охороні прав молоді;
- медичному, пед., психол. патронажі;
- стриванні позитивної громадської думки щодо багатоаспектності проблеми молоді.

Напрями соціальної реабілітації: виконання державних програм соціальної адаптації сиріт, осіб які повернулись з місць позбавлення волі; соціалізації дівчат-підлітків, які залишилися без піклування батьків; соціальної та психологічної адаптації сиріт-інвалідів.

Види та форми соціальної реабілітації:

- 1) розробка правових та організаційних основ системи обстеження та лікування;
- 2) превентивна робота з проблем пияцтва, алкоголізму, вживання тютюну серед молоді;
- 3) пропагандистські заходи щодо міжнародних свят, Всесвітніх днів без тютюну, алкоголю, наркотиків;
- 4) соціальна реабілітація та адаптація безробітних, емігрантів, допомога інвалідам, сім'ям які мають несприятливі соціально-правові умови тощо.

21. Обґрунтуйте предмет і завдання соціальної педагогіки і соціальної роботи.

Соціальна педагогіка – це галузь загальної педагогіки, наука про закономірності й механізми становлення і розвитку особистості в процесі освіти та виховання в різних соціальних інститутах, а також про соціально орієнтовану діяльність освітніх, наукових, культурних та інших закладів і установ, які здійснюють формування соціальної активності дітей та молоді.

Провідна функція соціальної педагогіки – інтегративна – полягає в інтеграції наукових знань про виховання людини як соціальної істоти. Інші функції соціальної педагогіки:

- виховна;
- соціально-правова;
- соціально-реабілітаційна.

Виховна функція полягає у включенні дитини у навколишнє середовище, її соціалізації та адаптації у процесі навчання та виховання.

Соціально-правова – піклування держави про дітей, їхній правовий захист.

Соціально-реабілітаційна функція – це виховна та освітня робота з дітьми-інвалідами, фізично та психічно неповноцінними, де основні соціальні функції виконує педагог.

"Соціальний педагог" – посадова особа, яка стоїть на захисті інтересів дітей чи спеціальних груп населення, на основі законодавчих актів України, сприяє створенню умов для вільної діяльності у соціальній, освітньо-виховній, культурно-дозвільній сферах і має спеціальну освіту, спеціальність, кваліфікацію, знання та відповідний досвід.

Соціально-педагогічна робота здійснюється у формі планування, профілактики, соціально-педагогічної допомоги, соціального обслуговування. Основною формою роботи

соціального педагога є соціально-педагогічна допомога окремим людям: сімейна трагедія, соціальна групова робота, соціальна громадська робота тощо.

Провідні завдання соціального педагога:

1) вивчення дії об'єктивних і суб'єктивних чинників соціального середовища, характеру їх впливу на формування особистості;

2) дослідження закономірностей та перспектив соціально-педагогічної взаємодії особистості та середовища;

3) розробка механізмів регулювання й корекції відносин особистості та суспільства.

22. Проаналізувати педагогічні погляди Песталоцці на виховання бідної сільської молоді.

Йоган Генріх Песталоцці (1746-1827) швейцарський педагог-демократ, один з основоположників народної школи. Керував відомими виховними закладами в Швейцарії: «Установою для бідних» у Нейгофі, притулком для сиріт у Станці. Основну роль відводив вихованню, яке повинне забезпечити дітям добру трудову підготовку й одночасно розвинути їхні фізичні і духовні сили. Виховання і навчання мають бути природо відповідними з урахуванням природи дитини, закладених у ній задатків. Основним завданням морального виховання вважав розвиток у дітей високих моральних якостей, навичок і переконань. Навчання прагнув будувати на психологічній основі, зокрема на чуттєвому пізнанні. Великого значення надавав наочності, яка допомагає розвивати спостережливість. Песталоцці висунув ідею розвиваючого навчання, сформулював дидактичні принципи послідовності і поступовості, відстоював принцип системності, дотримання яких забезпечувало б міцність засвоєння знань. Він підкреслював, що дитині необхідно дати значні реальні знання в галузі мови, перш ніж доцільно буде навчати її читати.

Й.Г. Песталоцці підкреслював, що навчати потрібно усіх дітей, незалежно від матеріального статусу їх батьків. Особливо чутливими до навчання, за його думкою, є діти бідних селян.

Доцільно застосовувати такі засоби для розумового розвитку дітей:

- дедалі більше розширювати коло їхніх спостережень;
- міцно і систематично закріплювати усвідомлені види спостереження;
- давати дітям широкі знання в галузі мови для вираження усього того, з чим їх знайомили і ще частково ознайомлять природа і навчання;
- застосовувати наочні книги у навчанні дітей;
- твердого і певного методу пояснення змісту книг;
- пояснення незрозумілих слів і понять навіть раніше, ніж настане час навчити дітей читати;
- учити дітей розглядати кожен предмет, доведений до їхньої свідомості, як окрему одиницю, тобто окремо від тих предметів, з якими він видається пов'язаним;
- ознайомити їх з формою кожного предмета, тобто з його розмірами і пропорціями;
- якомога раніше познайомити дітей в усьому обсязі з словами і назвами предметів, про які вони дізналися.

Також Песталоцці дав поради щодо молоді навчання:

- встанови взаємозв'язки між предметами в такій послідовності, в якій вони взаємопов'язані у природі;
- не надавай більшого значення будь-яким речам ніж те, що є в природі;
- навчись доводити до повної досконалості прості речі, перш ніж ти прийдеш до будь-чого складного;
- Багатство і розмаїття впливів природи сприяє розвитку самостійності особистості та почуття свободи. Саме тому створюй розмаїття впливів природи та намагайся, щоб їх результати вели до створення самостійності та свободи;
- зафіксуй все позитивне у твоєму сприйнятті, в твоїй професійному розвитку.

У «Книзі матерів» Й.Г. Песталоцці зроблено спробу систематизувати сприйняття та уявлення дитини, спрямовані на пізнання нею людей, речей та природи. У творі «Як Гертруда вчить своїх дітей» значне місце відводиться питанням початкового сімейного виховання.

23. Розкрити соціально-педагогічні погляди Р. Оуена та Д. Д'ьюї.

Р. Оуен (1771-1858) – англійський соціаліст-утопіст, письменник, громадський діяч, педагог. Розвивав вчення французьких матеріалістів XVIII ст. про залежність характеру людей від впливу навколишнього середовища. Він вважав, що шляхом зміни нерозумних умов життя і правильно поставленого виховання підростаючого покоління можна створити «раціональні характери» і тим самим ліквідувати злидні і суспільні біди. Керуючи прядильним підприємством у Нью-Ленарку (Шотландія), Оуен створив «Новий інститут для утворення характеру» (1816), до якого входили: «Школа для маленьких дітей» (1-6 років), яка складалася з ясел для дітей від 1-3 років і дитячого садка від 4-6 років, а також початкова школа від 6-10 років. Вечорами проводились заняття для підлітків від 10-17 років та лекції для батьків. Велика увага приділялася фізичному й естетичному вихованню. До 10 років дівчат навчали домоводству, а хлопчиків – найпростішим видам ремісничої праці. З 10-річного віку навчання поєднувалося з участю у промисловій праці.

Джон Дьюї (1859-1952) – американський психолог, педагог, філософ. З 1894 був професором педагогіки і філософії Чиказького університету, при якому створив експериментальну «школу-лабораторію», де традиційні навчальні плани й методи навчання були замінені ігровою і трудовою діяльністю, яка ґрунтується на спонтанних інтересах і особистому досвіді дітей. Свої педагогічні погляди чиказького періоду виклав у книгах «Школа і суспільство» та «Школа і дитина». Дьюї твердив, що зміст освіти має будуватися навколо чотирьох основних інстинктів людини: соціального, конструювання, художнього вираження і дослідницького. Він є ідеологом педоцентричної теорії і методики навчання, згідно якої все навчання має вестися шляхом самостійного вирішення дитини питань, які виникають в її практиці. Вихованню дисципліни Дьюї протиставляв розвиток індивідуальності.

24. Розкрити зміст соціально-педагогічної діяльності Г.С. Сковороди та П. Могили.

Г.С. Сковорода (1722-1794) – це втілення духовного пробудження України кінця XVIII ст. Він був автором своєрідної педагогічної концепції. Її підвалинами були демократизм, доступність освіти, яка повинна стати надбанням всього народу, заперечення природжених ідей. У вихованні потрібно звертати увагу не на соціальний стан дітей, а на їх природу, нахили, інтереси, обдарованість. Мета виховання – істинна людина, гармонійно розвинута, корисна суспільству, здатна до життя і боротьби, людина щаслива. Сковорода закликав: «У щасливу путь хай шляхи ведуть». А шлях до щастя – це самопізнання, самовдосконалення. Необхідно глибоко пізнати себе: зрозуміти сенс і мету життя, мету своєї діяльності; розібратися, що ми знаємо, а чого ні, що нам потрібно знати і робити, що ми можемо, а що ні. Освіта повинна якнайкраще служити народові, а її змістом повинні бути такі надбання народу, як рідна мова і її граматики, поезія, література, історія, філософія, хімія, астрономія... Сковорода відстоював широку освітню програму.

Дидактичні поради: пробуджувати прагнення до знань, формувати навички розумової праці; розвивати бажання вчитися, ініціативу, самостійність, наполегливість в опануванні знань, вивчати і розвивати природні задатки дитини, викладати доступно, забезпечуючи активність, систематичні і постійні зусилля розуму.

Моральне виховання Сковорода пов'язував з проблемами щастя людини на землі, умовами і шляхами його досягнення. Сковорода висунув ідеал загального земного щастя

на основі глибокого самопізнання, спорідненої праці і поєднання «частной должности с общей».

Першим предметом виховання має бути розум людини. Це рушійна сила діяльності людини і суспільства.

Другим предметом виховання є серце людини. Сума знань не є добродієність. Правильне виховання – в єдності істини і добродієності, знань і високих моральних понять.

Третім предметом виховання є працелюбність людини згідно з нахилами, з її «сродністю». Праця – джерело суспільного багатства і щастя, «самодвижущаяся пружина» всього життя.

Час, на який припадає діяльність **П. Могили**, характеризується антифеодальною і національно-визвольною боротьбою українського і білоруського народів. Одним із виявів цієї боротьби був рух проти наступу католицизму, за збереження православної віри, на захист церковнослов'янської мови, яка була літературною передусім у галузі конфесіонального писемництва. І без застережень можна сказати, що П. Могила сприяв утвердженню православної церкви, організації освіти в Україні, його діяльність була спрямована на поглиблення самосвідомості народу.

Широка освітньо-культурна діяльність П. Могили – це організація шкіл у Києві (1631), Вінниці (1634), Кременці (1636), Гоші (1639), започаткування Слов'яно-греко-латинської академії в Яссах (1640), піклування про розвиток Лаврської друкарні, про книжкову справу. За його підтримки вперше у Києві (і в Україні) почалися реставраційні роботи, велася відбудова Десятинної церкви, Софійського собору. Та найбільшою справою життя П. Могили було заснування Київської колегії. Часто П. Могила на свої особисті кошти діставав книжки та інші навчальні посібники і засоби, посилав учитися за кордон викладачів. Він говорив: «Постаравшись, по мере слабих моих сил, на сет доставшихся мне родових имений обновить гимназию, т. е. Киевской школы, от части уже упавши и опустевшие, я снабжал, снабжаю и сильно желаю... до конца моей жизни снабжать школы книгами, учителями, средствами на содержание бедных студентов, сотоварищей ваших, и другим необходимым». У заповіті П. Могила відписав на користь колегії значну суму грошей, прибутків залишеного майна коштовностей найцінніше – свою особисту бібліотеку. У школі мали можливість навчатися як багаті, так і бідні прошарки населення. Із співчуттям він ставився до дітей бідних людей, сам намагався їм допомогти. Є свідчення про те, що він збудував на власні кошти будинок (бурсу), де мешкали вихованці, вихідці з бідних сімей.

Основним у морально-світоглядній системі П. Могили було «благочестіє». У правилах виховання, рекомендованих «Антологією», відзначається прихильність автора до учнів.

П. Могила прожив усього 50 років. І найплідніше 14 було тісно пов'язані з діяльністю колегії, яка потім перетворилася на Києво-Могилянську колегію (1631) та Києво-Могилянську академію.

25. Охарактеризуйте педагогічну діяльність А.С. Макаренка як унікальний досвід світової педагогічної думки щодо подолання девіантної поведінки.

А.С. Макаренко створив два взірцевих педагогічних заклади – колонію Горького («Педагогічна поема»), комуну ім. Дзержинського («Прапори на баштах», «Марш 30-го року»). Тисячі правопорушників, дітей без нагляду не тільки підняв «з дна» життя, але й повернув до життя.

Основні риси системи виховання в колонії ім. Горького.

1. Навчання в школі, оволодіння основними науками, набуття навичок розумової діяльності.

2. Набуття трудових навичок, пізнання цінності праці через працю в сільському господарстві і майстернях. Виховання працездатності і працелюбства.

3. Набуття досвіду суспільних відносин через участь у самоуправлінні і громадській роботі.
4. Суворі відповідальність, чіткість, організованість, дисциплінованість, доцільний режим дня, порядок у всьому.
5. «Воєнізація» та спорт як засоби виховання.
6. Система дитячих радощів (ігри, атрибутика, свята, гуртки).
7. Контроль громадської думки колективу.
8. Правила і традиції життя колективу.
9. Бадьорий, радісний, трудовий, культурний стиль і тон життя дитячого колективу.

Основні риси системи виховання в комуні ім.Дзержинського

1. Поєднання навчання з продуктивною працею на передовому технічно оснащеному сучасному промисловому виробництві.
2. Наповнення життя дітей всіма багатствами сучасного життя. Задоволення всіх фізичних і сучасних потреб вихованців.
3. Розвиток інтересів, здібностей, дарувань вихованців.
4. Тісний зв'язок життя колективу з життям молоді своєї країни.
5. Організація життя комуні як цілеспрямованого колективу, який поєднує у своїй діяльності права і відповідальність, єдність вимог до кожного і високу повагу до нього
6. Життя за принципом: «Всі за кожного – і кожен за всіх».
7. Самообслуговування, самоуправління, змагання в житті колективу.
8. Участь у вирішенні соціальних проблем.

Педагогічна система А.С. Макаренка

- Важливе місце у виховній системі посідає народна педагогіка. Він розглядав її як золотий фонд педагогіки наукової.

- Мету виховання він виводив із суспільних потреб, яка виражається у проєктованих якостях особистості - чесність, освіченість, дисциплінованість, життєрадісність, працелюбство.

- Колектив розглядав як основний інструмент виховання. «*Колектив* – це вільна група трудящих, об'єднаних єдиною метою, ідеєю, організована, яка має органи управління, дисципліни і відповідальності.» *Стадії розвитку колективу*: 1- вимагає педагог, вивчає вихованців, організовує колективну діяльність; 2- вимагає педагог і актив. Робота з активом. Різноманітні форми колективної діяльності, розвиток активності; 3 – колектив висуває вимоги до окремої особистості. *Закони життя і діяльності колективу*:

1. Закон руху колективу. Колектив мав постійно мету діяльності, чіткі увлєння про перспективи свого життя, образи завтрашнього дня. Існувала система перспективних ліній: близька, середня, далека перспектива.

2. закон паралельної педагогічної дії. Передбачає вплив особистості на колектив і навпаки.

3. Закон наступності поколінь. Зв'язок молодших вихованців зі старшими.

- А.С. Макаренко виходив з того, що сім'я є природним людським колективом. *Загальні умови сімейного виховання*: виконання батьками їх громадського обов'язку і відповідальність перед суспільством за виховання своїх дітей; наявність і розуміння чіткої мети і програми виховної роботи; активна трудова і громадська діяльність батьків; вимогливість і розумна любов до дітей; організація життя сім'ї як первинного колективу; здорова атмосфера в сім'ї; узгодженість думок і дій батьків у вихованні; глибоке знання своїх дітей; прогресивні сімейні традиції; керівна роль школи у сімейному вихованні; авторитет батьків, їх приклад.

Особливого значення надавав ранньому віку дитини. Він зазначав, що в перші 2-3 роки закладається фундамент не тільки фізичного здоров'я дитини, а й основні лінії майбутньої особистості, її характеру. Успіх виховання визначається до 5 років. Якщо дитина до 5 років виховується правильно і в ній виховані певні навички активності і гальмування, то на таку дитину ніхто не вплине погано.

- Зв'язок навчання з продуктивною працею. У колонії ім. Горького було організовано рентабельне виробництво тваринницького напрямку. Оброблялось 120 га орної землі. Колонія мала хорошу свиноферму, ферму великої рогатої худоби, орендувала млин. Після об'єднання з колонією в Куряжі було організовано виробництво промислового типу – деревообробна майстерня. Колоністи виготовляли вулики, меблі та інш. Праця в колонії супроводжувалася багатьма урочистими актами і заохоченнями. Урочисто проходили свята першого снопа, свято урожаю. Вирішальну роль відіграла не сама праця, а залучення дітей до керівництва виробництвом і господарством. А.С. Макаренко сформулював закономірність, відповідно до якої поліпшення морального стану вихованців проходить паралельно з розвитком господарства і залученням колективу до управління господарством.

Рекомендована література:

1. Соціальна педагогіка: теорія і технології: Підручник /За ред. І.Д. Зверевой – К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 316с.
2. Соціальна робота в Україні: Навч. Посіб. /І.Д. Зверевой, Г.М. Лактіонової.- К.: Центр навчальної літератури, 2004.-256с.
3. Капська А.Й. Соціальна робота: Навч. пос.-К.: Центр навчальної літератури,2005.- 328с.
4. Технологія роботи з різними категоріями центрів соціальних служб для молоді: Метод. пос. /С.В. Толстоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко.- К.: ДЦССМ,2003.- 88с.
5. Социальная педагогіка: Курс лекцій Уч. пос./Под ред. М.А. Галагузовой.- М.: ВЛАДОС, 2001.-416.
6. Василькова Ю.В., Василькова Т.А. Социальная педагогіка: Курс лекцій: Учебн. пос.- 2-е изд.- М.: «Академія», 200.-440с.
7. Соціальна педагогіка. Навч. посіб./ За ред. А.Й.Капської. – К., 2000. – С. 181-205.
8. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р.Соціальна педагогіка: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. - С. 244-272.
9. Мудрик А.В. Социальная педагогіка /Под ред. А.В.Сластенина. – М.: „Академія”, 2000. – С. 91-98.
10. Міщик Л.І. Соціальна педагогіка: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 140 с.
11. Основы социальной работы: Учебник / Отв. ред. П.Д. Павленок. – М.: ИНФРА-М, 1998. – С. 3-15.
12. Андреева Г.М. Социальная психология. – М.: Аспект Пресс, 1998. – С. 8-25.
13. История социальной педагогики: Хрестоматия-учеб. / Под. ред. М.А.Галагузовой. – М.: Владос, 2000. – 544 с.
14. Теорія і методи соціальної роботи: Підручн. / Т.В. Семигіної, І.І. Минович, І.М. Григи.- К.: Аадемвидав, 2005.-327с.

«Технології соціально-педагогічної діяльності»

На державний екзамен виносяться такі питання курсу: теоретичного характеру, що передбачають знання основних понять з курсу та методичного – знання закономірностей, послідовності соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення, які потребують соціально-педагогічної допомоги. Наприклад: зміст соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми, які повернулися з місць позбавлення волі, техніка профілактичного спілкування у діяльності соціального педагога, методика психолого-терапевтичного консультування по телефону, технологія соціально-педагогічної профілактики адиктивної поведінки, зміст соціально-педагогічної допомоги дітям з особливими потребами та їх сім'ями тощо. Питання з курсу «Технології соціально-педагогічної діяльності» спрямовані на перевірку таких теоретичних знань і практичних умінь студентів:

- сутність та соціальне значення процесу технологізації соціально-педагогічної діяльності;
- види технологій;
- алгоритм роботи соціального педагога з різними категоріями клієнтів;
- цілі, принципи технологізації соціально-педагогічного процесу, їх реалізацію на практиці;
- структуру соціально-педагогічних технологій;
- специфіку соціально-педагогічної взаємодії, об'єкт і суб'єкт соціально-виховного процесу;
- особливості технологій профілактики, адаптації та реабілітації у соціально-педагогічній діяльності;
- критерії відбору змісту соціально-педагогічного матеріалу для реалізації певної технології;
- форми реалізації соціально-педагогічних технологій;

Питання до комплексного кваліфікаційного екзамену з соціальної педагогіки та технологій соціальної роботи з курсу «Технології соціально-педагогічної діяльності» для студентів спеціальності «соціальна педагогіка»

1. Проаналізуйте сутність поняття “Технології соціально-педагогічної діяльності”, мету, завдання соціально-педагогічних технологій та їх види.
2. Проаналізувати соціально-педагогічну технологію роботи з дітьми, які схильні до адиктивної поведінки.
3. Проаналізуйте основні правила організації вуличних ігор.
4. Розкрийте техніку профілактичного спілкування соціального педагога в процесі індивідуальної консультативної допомоги.
5. Схарактеризуйте етапи психолого-терапевтичного консультування по телефону.
6. Розкрити соціально-педагогічну технологію роботи з дітьми з особливими потребами та їх сім'ями.
7. Розкрити зміст соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми, які повернулися з місць позбавлення волі.
8. Розкрити основні напрями підготовки волонтерів у центрах соціальних служб.
9. Розкрийте методику пошуку прийомної сім'ї та особливості її підготовки до виховання дитини.

Рекомендації щодо відповідей на екзаменаційні питання з курсу «Технології соціально-педагогічної діяльності»

1. Проаналізуйте сутність поняття “Технології соціально-педагогічної діяльності”, мету, завдання соціально-педагогічних технологій та їх види.

Технології соціально-педагогічної діяльності - це сукупність способів, дій, спрямованих на встановлення, збереження чи поліпшення соціального функціонування об'єкта, а також на попередження негативних соціальних процесів.

Технології соціальної роботи - сукупність прийомів, методів та впливів, що застосовуються соціальними службами, окремими закладами соціального обслуговування, соціальними працівниками з метою досягнення успіху соціальної роботи та забезпечення ефективності реалізації завдань соціального захисту населення.

В основу реалізації соціально-педагогічних технологій мають бути закладені принципи соціальності та розвитку.

Будь-яка соціально-педагогічна технологія, що має на меті проектування і впровадження, має бути орієнтована на технологізацію відповідного процесу.

Завдання соціально-педагогічних технологій є, перш за все, розробка методів та методик результативного та раціонального цілеспрямованого соціального впливу, як засобу оптимізації соціально-педагогічного результату.

Соціально-педагогічні технології поділяються на види:

1) Суб'єктивні технології - індивідуальні, групові, сферні і масовидні. До індивідуальних (персональні) відносять технології саморозвитку, самозахисту, самозбереження, самозабезпечення і т.д.

Групові можуть поділятися в залежності від статевих і вікових ознак, статусних, професійних і т.д.

Н-д: для безробітних - це технології працевлаштування, безпритульних - технології реадaptaції.

2) Діяльнісні технології:

- спрямовані на удосконалення соціально-педагогічної роботи.
- спрямовані на покращення діяльності організаційних структур соціально-педагогічної роботи (техніка управління, прогнозування, моделювання, проектування).
- оптимізуючи д-ть соціальн. педагога (консультування, коректировка, встановлення проблеми тощо).
- покращення діяльності клієнта (установка на успіх, заняття комплексів...).

3) Технології, що стосуються навколишнього середовища.

Н-д: технології оздоровлення навколишнього середовища (як природного, так і соціального) та його удосконалення (корекція процесів спілкування, техніки профілактики і подолання конфліктів тощо).

2. Проаналізувати соціально-педагогічну технологію роботи з дітьми, які схильні до адиктивної поведінки.

Відхилення у поведінці людини, що пов'язані зі зловживанням наркогенними речовинами, ще до сформованості залежності відбиває термін "адиктивна поведінка".

Технологія роботи з дітьми, які схильні до адиктивної поведінки включає такі етапи:

1. Знання, виявлення та нейтралізація дії негативних факторів навколишнього середовища:

Першим фактором є недостатність або відсутність позитивного емоційного контакту з батьками.

Дії соціального педагога щодо зменшення чи анулювання дії фактора:

- 1) діагностика сім'ї і особливостей сімейного виховання;
- 2) робота щодо подолання сімейних репресій та охорона прав дитини шляхом взаємодій зі службами у справах неповнолітніх, органами опіки і опікунства;

3) підвищення педагогічної культури та виховної активності батьків шляхом організації відповідних циклів лекцій та сімейних консультацій;

4) допомога в розв'язанні сімейних конфліктів "дитина-батьки" на основі випереджаючих консультацій, сімейної психотерапії, арттерапії, психодрами тощо.

Другим фактором, що зумовлює адиктивну поведінку, є індивідуально-типологічні особливості особистості (тип характеру, темпераменту, акцентуації, патохарактерологічні особливості). Для групи наркогенного "ризик" - осіб з певною схильністю до наркотизації, характерними є такі індивідуально-типологічні риси: занижена стійкість до психічних перенавантажень, стресів, слабка пристосованість до нових ситуацій, конфліктів, схильність до депресій; вираженість тривожності, депресивності, невпевненості у собі, заниженої самооцінки; імпульсивність, цікавість до забороненого "плоду"; психічна незрілість - інфантилізм, схильність до наслідування у поведінці, зокрема її негативних проявів. Профілактична діяльність соціального педагога щодо попередження дії цього фактора може спрямовуватися на:

– діагностику індивідуально-типологічних особливостей (типу акцентуації особливостей емоційно-вольової сфери, рівня самооцінки та рівня домагань);

– виховання навичок самопізнання і самовиховання (індивідуальні консультації та психодіагностика, школа трьох "С" - самопізнання, самовдосконалення, самореалізація);

– зняття стану психологічного дискомфорту, формування адекватної самооцінки (психологічна гімнастика, тренінг спілкування, сеанси релаксації, соціо-тренінгу, ігрової корекції поведінки);

– допомогу у подоланні психологічної кризи, нервово-психічної напруги.

Третім фактором, який стимулює адиктивну поведінку є негативний соціально-психологічний статус у колективі.

Поліпшенню соціальний статусу особистості у колективі в межах діяльності соціальн. педагога може сприяти:

- діагностика сформованості провідної діяльності особистості, рівня її мотивації.

- діагностика психолого-педагогічних чинників несформованості провідної діяльності;

- діагностика офіційного і неофіційного статусів особистості у колективі;

- зміна положення особистості в колективі однолітків на основі позитивної характерологічної домінанти та відповідних сприятливих умов реабілітації і корекції.

Четвертий фактор - недостатність переконливої, доступної інформації про наслідки наркотизації.

Професійне використання інформації у здійсненні антинаркогенної пропаганди має відповідати вимогам, що обов'язково відображають особливості педагогічної профілактики адиктивної поведінки з урахуванням динамізму соціальної ситуації та особливостей об'єкта профілактики.

Вони такі:

1) оперативний збір інформації, її оцінка та фахова інтерпретація;

2) ґрунтовний аналіз на основі використання широкого масиву емпіричних даних, теоретико-методологічного апарату;

3) методична адаптація інформацій на основі особистісної та психовікової диференціації;

4) оперативна діагностика готовності об'єкта профілактики до інформування (тип чутливості, рівень наркогенної орієнтації), індивідуальні та вікові особливості;

5) наукове обґрунтування та практична мотивація змістовно-методичного забезпечення інформування;

6) доцільна емоційна насиченість та навіювання інформації, рефлексивність інформування;

7) поліфункціональність інформування.

П'ятий фактор спонукання до адиктивної поведінки є типові реакції поведінки.

У підлітковому віці поведінка особистості значною мірою визначають деякі типові поведінкові реакції (реакція емансипації, захоплення, реакція поведінки, що обумовлена формуючими сексуальними потягами підлітків, реакція групування, "хобі" - інформативно-комунікативний, реакція опозицій, імітації, компенсації).

Наступний фактор, що сприяє адиктивній поведінці це негативна молодіжна субкультура (НМС).

Субкультура - це досить стійкі ціннісно-нормативні комплекси в груповій свідомості, що заперечують більшість суспільно-прийнятих цінностей.

НМС є сплетінням контркультурних утворень негативних традицій сімейно-побутового середовища, злочинного світу.

2. Вчасне та систематичне проведення заходів соціально-педагогічної профілактики.

Завдання первинної профілактики для *молодшого шкільного віку*:

формування моральних понять, пов'язаних з почуттям бережливого ставлення до себе, відповідальність за власні вчинки;

виховання вміння усвідомлювати себе частиною природи, розуміти власні можливості;

формування уявлення про позитивний та негативний досвід людської поведінки у ставленні до самого себе та інших людей;

формування необхідних загальних та специфічних психологічних понять і навичок, що є основою формування морально-психологічної стійкості людини;

попередження ранніх проявів неправильного уявлення дитини про деякі шкідливі звички.

У роботі з підлітками слід звернути увагу на вирішення таких завдань:

– виховання розуміння природи наркогенних речовин, особливості їх впливу на ЦНС, наслідки;

– формування понять про морально-психологічну стійкість особистості як основу здорового способу життя;

– виховання культури потреб, бажань, захоплень;

– виховання стійкості до антиособистісних захоплень - паління, пияцтва, наркоманії...

– виховання критичного ставлення до деяких атрибутів НМС;

– виховання свідомого бережливого ставлення до власного здоров'я, організму;

– стимулювання саморегуляції власних психофізичних можливостей особистості шляхом її включення в позитивну альтернативу фізичних та психологічних випробувань, загартування, тренінгу.

Робота зі старшокласниками потребує вирішення не менш складних завдань:

– формування досвіду антинаркотично спрямованої поведінки учнів, імунітету до негативного впливу пронаркотичної інформації та антиособистісно спрямованих форм поведінки;

– формування чітких уявлень про значущість власного життя, психофізіологічні можливості організму, наслідки впливу наркотичних речовин;

– створення умов для самореалізації та самоствердження особистості шляхом її включення в позитивну альтернативну діяльність;

– формування психологічної готовності особистості до спілкування у ситуаціях можливої алкоголізації та наркотизації;

– виховання правильних уявлень особистості про морально-психологічні та юридичні норми, що регламентують ситуації, пов'язані зі зловживанням наркогенними речовинами.

Реалізація визначених завдань здійснюється шляхом антинаркогенної освіти у процесі вивчення навчальних дисциплін на основі включення до змісту навчального курсу відповідної антинаркогенної інформації та у соціально-виховній роботі.

Основними завданнями вторинної профілактики є:

- 1) визначення рівня інформованості учнів про дію наркогенних речовин на людський організм та наслідки їх вживання;
- 2) вивчення можливих умов та факторів, що сприяють розвитку схильності до адиктивної поведінки;
- 3) виявлення таких індивідуально-психологічних станів особистості, що передують проявам адиктивної поведінки;
- 4) вивчення виявлених умов і факторів "наркогенного ризику", станів, що передують наркотизації, і на цій основі визначення осіб групи "ризик";
- 5) діагностика мотивів адиктивної поведінки учнів;
- 6) визначення найбільш чутливих, сенситивних до виховного впливу компонентів у структурі особистості учня (рис характеру, особливостей темпераменту, інтересів тощо).

Визначені завдання зумовлюють пошуки і вибір різноманітних методів психолого-педагогічної діагностики та перелік основних заходів вторинної профілактики:

- 1) вивчення особових справ учнів, включаючи довідку про стан здоров'я;
- 2) знайомство з сім'єю, вивчення її соціально-психологічного клімату;
- 3) бесіди з іншими вчителями-предметниками;
- 4) спостереження за поведінкою учня на уроці та у позанавчальній діяльності за такими параметрами:

успішність, ставлення до навчання, праці, однолітків, близьких, батьків, до себе; участь у суспільному житті класу, школи; навички культури поведінки;

- 5) організація безпосереднього спілкування з учнями; спостереження за учням групи "ризик" у соціально-значущих ситуаціях.

Третім типом профілактики адиктивної поведінки учнів є система заходів, спрямованих на корекцію поведінки дітей і підлітків, їх переорієнтацію, а також реабілітацію хворих алкоголізмом і наркоманією.

Здійснюється на основі результатів організаційно-аналітичних заходів вторинної профілактики:

- 1) на основі виявлених груп "ризик" здійснювати індивідуальний виховний вплив на особистість шляхом використання доцільного арсеналу соціально-психологічних, педагогічних засобів;

- 2) створення сприятливих для корекції адиктивної поведінки людини умов соціального оточення, психологічного клімату, самопочуття тощо.

3. Знання технологічних прийомів організації процесів спілкування.

Зміст технологічних прийомів проведення бесіди соціального педагога у роботі з клієнтами схильними до вживання наркотичних речовин.

А. Якщо є підозра на вживання наркотиків, необхідно дотримуватися наступних правил: ніякої паніки і драматизації. Шукайте можливість поспілкуватися з підлітком, при цьому не виходити за межі обговорення і роз'яснення ситуації.

Алгоритм бесіди з підлітком:

- Об'єктивно змалюйте підлітку те, що ви бачите в його поведінці, н-д: "Я бачу, що ти став пропускати уроки..."

- Висловіть свої почуття з приводу вказаної поведінки, н-д: "Мене турбує, бентежить, я схвильована, коли я бачу, помічаю..."

- Висловити свої думки з приводу вказаної проблеми: "Я здогадуюсь, що це може бути пов'язано з вживанням наркотиків..."

- Дайте підлітку можливість підтвердити або спростувати ваші думки.

- Якщо ваші думки підтвердились, співвіднесіть поведінку дитини з правилами, прийнятими у школі.

- За можливістю об'єктивно з'ясуйте ситуацію: чи є вживання наркотиків одноразовим, епізодичним або регулярним, коли і де з'явилася ця проблема. Закінчіть бесіду зрозумілими і чіткими вимогами змінити поведінку, домовтесь про строки, з'ясуйте як підліток буде вирішувати цю проблему. Запропонуйте, але не нав'язуйте свою допомогу.

- Не погрожуючи і не шантажуючи, поясніть підлітку, що відбудеться, якщо він порушить домовленість. Спирайтеся на принципи і правила, які прийняті у школі відносно наркотиків.

- Попередьте підлітка, що коли ви знову зіткнетися з поміченими вами проявами його неналежної поведінки, ви знову будите відчувати почуття і думки (перерахувати їх знову).

- Підсумуйте результати бесіди, висловивши переконання, що підліток може самостійно приймати правильні рішення.

Б. Якщо регулярно вживаються наркотики:

- ніякої паніки і драматизації;
- відмовтесь від звинувачуваної позиції;
- не заміняйте собою спеціаліста, який займається лікуванням залежності.

Алгоритм бесіди.

- З'ясуйте які ситуації передують прийому наркотиків (образа, злість, після сварки з друзями...);

- Чи буває, що ти вживаєш наркотики, коли тобі зовсім не хочеться?
- Чи буває так, що ти відмовляєшся?
- Чи спробував ти відмовитись?
- Що із цього вийшло?
- Чиє у тебе тяжіння до наркотиків?
- Чи можеш ти сам відмовитися від них?

(Якщо у ході бесіди з'ясовується, що вживання наркотиків пов'язано з тиском компанії, не умінням відмовитись, що є тяжіння до наркотиків невдалі спроби перервати вживання наркотиків – це може свідчити про залежність).

- Перерахуйте підлітку з'ясовані вами в його поведінці ознаки залежності (Ти сказав мені, що...), закінчіть перераховувати реченням: “Мені здається, що у тебе є ознаки залежності”. Пам'ятайте, що діагноз “наркоманія” може поставити тільки лікар.

- Дайте можливість підлітку самому оцінити ситуацію: “Що ти про це тепер думаєш?”, “Що ти збираєшся робити?”.

- Далі в залежності від відповіді, притримуйтесь такої тактики.

Варіант 1. Підліток не розуміє значимість проблеми.

Тактика. Запропонуйте підлітку чітку домовленість, вкажіть на наслідки, якщо домовленість буде порушена. Поясніть, шкільні правила і принципи передбачають інформування школи і батьків.

Варіант 2. Підліток визнає залежність від наркотиків.

Тактика. Запропонуйте конкретні види допомоги:

- підтримка під час бесіди з батьками;
- скористатися спеціалізованим телефоном довіри;
- допомога спеціалістів (лікаря-нарколога, психотерапевта), але не нав'язуйте, дайте адресу, телефон.

Бесіда педагога з батьками.

1. Переконайтеся, що ви не збираєтесь обвинувачувати будь-кого.
2. Пам'ятайте, що батьки схвильовані не менше за вас.

3. Потрібно ставитися до зустрічі як до можливості разом вирішити проблему.
4. Ваше звернення до батьків обов'язково повинно містити п'ять елементів:
 - що трапилось насправді (н-д: "Я помічаю, що в останній час Артем став пропускати заняття, він погано виглядає...");
 - що ви відчуваєте з приводу таких змін ("Мене тербує...");
 - що ви думаєте з приводу таких змін ("Я думаю, що...");
 - що ви бажаєте у даній ситуації (н-д: "Я б хотіла, щоб ми разом допомогли Артему...");
 - що ви вже зробили і збираєтеся робити ("Я говорила з вашим сином, він погодився на контакт з лікарем, тому я запросила на бесіду до лікаря...");
 - запропонуйте батькам ваше посередництво під час розмови з підлітком, але, якщо воно не приймається, запропонуйте алгоритм розмови з дитиною;
 - постійно нагадуйте батькам, що мета розмови є допомога, а не покарання;
 - не допустіть деструктивних дій батьків (фізичне покарання, обмеження у спілкуванні з членами сім'ї...).

3. Проаналізуйте основні правила організації вуличних ігор.

Для організації ігрової діяльності в умовах вулиці соціальний працівник має:

1) знати соціальну ситуацію в районі, мікрорайоні (діагностувати її, вміти оцінювати, визначати об'єкти соціального впливу, вміти визначати місце проведення вуличної роботи та масових соціальних форм роботи, вміти залучати та добирати до проведення соціальних заходів на вулиці молодь, волонтерів, представників громадськості, педагогів та ін.);

2) знати специфіку і технології організації та проведення соціально-педагогічної роботи на вулиці (визначати мету, зміст діяльності, добирати відповідні форми та методи; вміти прогнозувати результат та післядію; організовувати роботу з різними категоріями населення);

3) знати специфіку спілкування з різними категоріями клієнтів вуличної соціальної роботи (вміти знаходити спільну мову з дітьми та молоддю різного віку та різної соціальної орієнтації; вміти передбачати появу конфліктних ситуацій, запобігати їх розвитку; вміти здійснювати комунікативну атаку та самопрезентацію, активізувати процес спілкування під час творчої взаємодії):

4) знати основні правила безпеки життєдіяльності для роботи в умовах вулиці (вміти приймати оптимальні рішення в неочікуваних та екстремальних ситуаціях, надавати першу медичну допомогу, вміти залучати представників відповідних організацій (міліція, пожежники тощо) та громадськості з метою запобігання появі нещасних випадків під час проведення роботи на вулиці та проведення масових форм соціальної вуличної роботи).

Психолого-педагогічні умови організації гри в процесі соціально-педагогічної діяльності, а саме:

- зацікавлення гравців метою, змістом, структурою гри;
- забезпечення дітей та підлітків необхідним обладнанням для удосконалення відомих ігор чи для створення нових;
- привчання учасників до контролю, корекції, саморегуляції дій під час гри;
- залучення гравців до створення різних творчих мікро груп, об'єднань під час проведення гри;
- використання змагання як засобу стимуляції творчої активності гравців;
- створення атмосфери морального захисту кожної дитини;
- внесення в кожну гру елементів романтики, загадковості, несподіваності;
- сприяння можливості реалізації організаторських, комунікативних та інших здібностей як організатором гри, так і гравцями;

- визначення ігротехніком свого місця в кожній грі (учасника, члена журі, інструктора) таким чином, щоб не заважати виявленню певних якостей особистістю дитини чи молодой людини;
- застосування ігор, складність яких змушує учасника "підтягувати" рівень своїх можливостей до найвищого.

Організація ігрової діяльності на вулиці має певну *специфіку*:

- значно підвищуються вимоги до гарантованості безпеки дітей та підлітків (перш за все, при організації ігрової діяльності на вулицях великого міста та на асфальтованих майданчиках, спортивних ігор, ігор-естафет та ін.);
- коло гравців змінюється, що вимагає від ігротехніка постійної імпровізації, мобільності дій;
- організатор вуличної ігрової діяльності має бути готовим до втручання (інколи небажаного) в хід гри представників різних соціальних груп;
- вибір ігор багато в чому визначається погодними умовами;
- вулична ігротека передбачає наявність великої кількості яскравого інвентаря, обладнання;
- вулична ігротека може відбуватись водночас на кількох майданчиках, тому потребує більшої кількості ігротехників;
- зміст, процес проведення такої ігротеки має бути спрямованим на залучення дітей та молоді до подальшої сумісної суспільно-корисної діяльності, на пропаганду здорового способу життя.

4. Розкрийте техніку профілактичного спілкування соціального педагога в процесі індивідуальної консультативної допомоги.

Техніка соціально-педагогічного спілкування містить *певні етапи*:

1. *Етап створення сприятливих обставин для спілкування*, це передбачає:

- подолання побоювання клієнта принизити себе в очах консультанта або групи;
- подолання недовіри клієнта до спроможності консультанта розібратися в його проблемі;
- вияв емпатії до клієнта, підтримка і позитивна оцінка його особистості.

2. *Етап формування оцінки психотерапевтичної ситуації*.

З'ясовуються:

- причини та характер проблеми клієнта, наприклад, його хибні переконання або звички, неадекватна самооцінка, недостатність ініціативи тощо;
- готовність клієнта співпрацювати з консультантом;
- здатність клієнта долати труднощі, наявність відповідних ресурсів;
- обставини життя клієнта, роль інших учасників ситуації;
- можливості психотерапевтичної допомоги з боку консультанта.

3. *Етап формування цілей, завдань та програми психотерапевтичної допомоги*.

У відповідності з визначеними причинами проблеми клієнта формуються завдання, цілі і програми допомоги.

4. *Етап виконання програми допомоги*.

5. *Етап оцінки результатів*

Продуктивне спілкування повинно бути емпатійним, тобто відчутно виражати теплоту, співчуття і бажання розуміти клієнта. Консультант повинен реагувати на всі нюанси поведінки клієнта, пов'язувати сьогоdnішні і минулі його почуття, виділяти підтексти його повідомлень і приховані мотиви поведінки. Відповіді консультанта повинні вказувати клієнту шляхи аналізу власної проблеми і виходити на конструктивні рішення.

Для продуктивного спілкування потрібно також володіти певною технікою прояву уваги і підтримки: мінімальний вираз уваги; перефразування; стимулювання висловлювань клієнта; уточнення змісту слів клієнта шляхом резюме або власних

уточнень наприкінці окремих частин повідомлення; з'ясування недостатню визначених слів та понять; виявлення деталей поведінки клієнта.

Прийоми спілкування: «Я-звернення», «Ми-підхід», «чотирьохступенева формула прохання», яка складається з таких частин: я бачу, я відчуваю, я потребую, я хотів би...

5. Схарактеризуйте техніку психолого-терапевтичного консультування по телефону.

Служба "Телефон Довіри" працює за трьома напрямками:

психотерапевтичний; психологічний напрям; педагогічний напрям.

В телефонному психолого-терапевтичному консультуванні слід розрізнити два види телефонних діалогів: *завершені і незавершені.*

Етапи телефонного консультування.

1. Введення в діалог.
2. Дослідження почуттів і проблем.
3. Дослідження рішень і альтернатив.
4. Завершення діалогу.

Основні правила консультування:

Консультанту потрібно враховувати та аналізувати паралінгвістичні особливості мови - це темп мовлення, акцентування певних частин висловлювання - емоційні фарби повідомлення, *сила голосу*, дикція:

- тихий голос свідчить, що абонент нерішучий і скритний;
- гучний голос (командний) - абонент самовпевнений, егоцентричний;
- помірний - абонент стриманий, впевнений, розміркований, обачливий і упереджений;
- глухий - абонент втомлений, байдужий, схилений до самотності;
- дзвінкий - абонент емоційний, енергійний, легковажний;
- хриплий - вимотаний, амбіційний, ображений, з заниженою самооцінкою, намагається звернути на себе увагу неординарними вчинками.

А ось темп голосу вказує на інші якості і стан абонента:

- швидкий - абонент нестриманий, емоційний, неуважний, незосереджений, егоцентричний;
- повільний - абонент меланхолічний, концентрує увагу на своєму внутрішньому світі. Він прискіпливо буде розпитувати Вас про те, що йому робити і при цьому вимагати точної поради.
- рівний - людина володіє навичками самоконтролю, впевнена в собі, знає що робити і, як правило, має вже готові рішення своєї проблеми.

Не менше значення у розпізнанні абонента відіграє лексика, вміння виразити думку.

Консультанту необхідно звернути увагу на те, як абонент пояснює свою проблему, на яких деталях зосереджується:

- якщо він говорить про людей, у нього є необхідність у сприйнятті себе іншими, в розумінні і підтримці;
- якщо про речі - він матеріаліст, його турбує зовнішня сторона життя і бажання виділитись серед інших;
- якщо абонент часто повторює одне і те ж слово, то, як правило, воно пов'язане з тим, що його хвилює;
- слід боятися байдужого клієнта - він може бути близький до крайніх заходів вирішення ситуації;
- якщо людина сміється над собою, критикує - це свідчить про негативне ставлення абонента до себе;
- якщо ж постійно виправдовується – він любить себе і, можливо, навіть занадто; сарказм в словах і фразах свідчить про «маску» людини, її намір захиститися;
- якщо абонент заїкається, картавить, мо можливо є комплекси.

Також консультант має знати:

Для позитивних змін у стані абонента необхідно, по-перше: використовувати його вислови з позитивним знаком;

- пам'ятати про ключові фрази, які є найбільш вагомими для здійснення змін;
- звернути увагу на спеціальні терміни, які можуть бути пов'язані з особливостями роботи, уподобаннями клієнта;
- робити припущення - тонкий натяк щодо поглядів абонентів на їх проблеми і перспективи змін;
- потрібно підібрати ту сенсорну модальність мовлення абонента, на яку він зорієнтований;
- говорити повільно, чітко, спокійно і думати над тим, як ставити запитання і формулювати судження (від припущень до тверджень);
- уникати обіцянок, оскільки вони можуть бути ілюзіями;
- переадресувати абонента лише тільки у кінці розмови;
- не вживати питань, які провокують реакцію заперечення у абонента (н-д: "Ви нічого не хочете сказати?");
- не використовувати занадто багато невизначеностей ("Якщо Ви вчинити ще раз, як в минулий, з Вами не буде про що говорити);
- зменшити кількість оцінюючих критеріїв.

Існують певні помилки у телефонній консультації, який потрібно уникати - це "мінус-прийоми".

1. Висловлювання-рішення.
2. Висловлювання, які знижують самооцінку абонента.
3. Висловлювання-заперечення.

6. Розкрити соціально-педагогічну технологію роботи з дітьми з особливими потребами та їх сім'ями.

Головна мета соціально-педагогічної діяльності у роботі з сім'єю дитини з обмеженими можливостями - допомогти сім'ї подолати труднощі у вихованні дитини-інваліда, сприяти соціальній адаптації та реабілітації сім'ї в ситуації народження дитини-інваліда.

Під соціально-рольовою адаптованістю сім'ї розуміється здатність членів сім'ї оволодіти новими поведінковими ролями в новій, вкрай несприятливій, ситуації. Рівень соціально-рольової адаптованості характеризується основними показниками: ставленням до дитини; реабілітаційною активністю сім'ї; реабілітаційною культурою сім'ї.

Ставлення до дитини - одна із найважливіших характеристик сім'ї, що визначає її внутрішні ресурси в процесі реабілітації дитини. Ставлення може бути конструктивним чи деструктивним.

Під **реабілітаційною активністю сім'ї** розуміються всі зусилля її членів, спрямовані на оздоровлення, розвиток, соціалізацію дитини. Реабілітаційна активність сім'ї включає:

- 1) активність у пошуці джерел медичної допомоги, своєчасність, послідовність і ретельність у виконанні медичних рекомендацій, підтримку регулярних контактів з оздоровчими закладами;
- 2) активність педагогічних зусиль сім'ї, їх спрямованість на всебічний розвиток дитини; пошук і реалізацію її компенсаторних можливостей, самостійне оволодіння розвиваючими і корекційними методиками;
- 3) власне соціальну активність сім'ї, тобто її наполегливість в пошуці джерел як матеріальної, так і моральної підтримки (наприклад, через утворення груп взаємодопомоги), прагнення сім'ї вирішувати конфліктні ситуації, що виникають, через надання переваги життєвій стратегії "той, хто виграв", а не пасивній позиції "жертви".

Реабілітаційна культура сім'ї являє собою специфічну систему цінностей, ідей, знань і навичок, що допомагають вирішувати конкретні завдання реабілітаційного процесу.

Аксіологічний (ціннісний) компонент реабілітаційної культури складають принципи філософії незалежного життя, гуманістичні принципи і цінності. На відміну від споживацької психології, прагнення до незалежності це продуктивна психологічна орієнтація, що не передбачає відмови від допомоги інших людей, але полягає в тому, що людина ставить перед собою такі ж цілі, як і інші члени суспільства, бере на себе таку ж відповідальність.

Когнітивний компонент реабілітаційної культури сім'ї дити-ни-інваліда включає знання з різних галузей науки і практики, що сприяють виконанню завдань реабілітаційного процесу.

До них відносяться: медико-біологічні знання про патологію дитини, її причини і наслідки; гігієнічні знання про особливості вигодовування й догляду за дитиною, про організацію побуту, режиму дня; соціально-правові знання про порядок встановлення інвалідності, про права і пільги, пов'язані з нею, про можливі джерела матеріальної допомоги; психотерапевтичні знання про стадії протікання стресу та його наслідки, про механізми саморегуляції і методи психотерапії; психолого-педагогічні знання про вікові особливості дітей, про особливі потреби й специфіку розвитку дитини у зв'язку з її патологією, про можливі поведінкові відхилення дитини і шляхи їх переборення та ін.

Праксіологічний компонент реабілітаційної культури включає різноманітні вміння і навички:

психогігієнічні (вміння переборювати стресові ситуації, здійснювати психотерапевтичний вплив на дитину);

комунікативні (вміти налагоджувати стосунки, вирішувати конфлікти в сім'ї і з найближчим оточенням);

педагогічні (володіти навичками педагогічної корекції, в тому числі й методами ігротерапії, логопедичними прийомами і вправами);

* соціальної адвокатури (вміти захищати власні інтереси, а також інтереси і гідність дитини);

* лікувальні (володіти деякими лікувальними методиками, наприклад загальним масажем).

Цикл соціальної допомоги включає: 1) знайомство, запрошення до співробітництва і проведення оцінки потреб клієнта (діагностика); 2) планування роботи; 3) її виконання; 4) оцінку кінцевого результату, припинення взаємодії чи продовження.

7 . Розкрити зміст соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми, які повернулися з місць позбавлення волі.

Перший етап, перша фаза - підготовка до повернення потенційного клієнта:

- ознайомити членів сім'ї із законодавчою базою стосовно можливостей допомоги у вирішенні першочергових проблем з боку державних установ і організацій;

- у разі потреби, організувати попередні заходи щодо оперативного забезпечення документальної легалізації статусу клієнта, надання матеріальної допомоги;

- вивчити можливості зайнятості клієнта (продовження навчання, працевлаштування тощо);

- вивчити позасімейне соціальне оточення, що існувало до ув'язнення клієнта, у разі потреби вжити соціально-педагогічних заходів до членів оточення, в разі доцільності — надати їм соціальну допомогу;

- за наявності негативного соціального оточення, імовірності його впливу на майбутнього клієнта, організувати співпрацю з правоохоронними органами з метою належної профілактики рецидиву;

- надіслати листа в установу, де відбуває покарання клієнт, для інформування його

щодо можливостей співпраці, яка пропонується після повернення.

Якщо клієнта очікує асоціальна сім'я, варто починати роботу з організації соціальної допомоги родині.

Загалом підсумком роботи ЦССМ на етапі підготовки до повернення клієнта з місць позбавлення волі має бути розуміння того:

- де буде жити клієнт;
- як будуть вирішені термінові соціально-економічні потреби (одяг, харчування, гроші на необхідні першочергові витрати, зокрема, оформлення документів тощо);
- яка перспектива зайнятості (навчання, роботи тощо) існує в місці повернення, що потрібно для її реалізації;
- наскільки найближче соціальне оточення (родина, друзі тощо) сприятимуть адаптації і ресоціалізації клієнта, яких заходів потрібно вжити, щоб сприяти цьому процесу.

Перший етап, друга фаза - особисте знайомство з клієнтом і встановлення контакту:

- психодіагностика та психокорекція стану клієнта;
- правова допомога у формі групових та індивідуальних консультацій;
- медична допомога (у зв'язку з проблемами здоров'я значної частини колишніх ув'язнених, особливо щодо захворювань на туберкульоз, інфекції, що передаються статевим шляхом, ВІЛ/СНІД);
- заходи щодо пропаганди здорового способу життя (безпечний секс, відмова від алкоголю, куріння тощо);
- робота з родиною;
- робота з позасімейним соціальним оточенням;
- робота з влаштування навчання, працевлаштування, змістовного дозвілля.

Другий етап - реалізація соціального супроводу клієнта

Процес соціального супроводу стандартизований тим, що соціальний працівник виступає в ролі соціального менеджера, який виконує ряд типових функцій, зокрема:

1. Оцінююча - визначення конкретних потреб клієнтів і наявних ресурсів.
2. Допоміжна - забезпечення послуг клієнтам, що не здатні самостійно вирішувати свої проблеми.
3. Організаційна - ініціювання зусиль різних установ і фахівців з метою задоволення потреб клієнтів і забезпечення якості послуг.
4. Освітньо-виховна - забезпечення клієнта необхідними знаннями і навичками.
5. Консультативна — надання клієнтам інформації про наявні ресурси і допомогу інших фахівців щодо вибору найбільш ефективного методу допомоги.
6. Посередницька - спрямування клієнтів у відповідні установи і до конкретних фахівців.
7. Координаційна - об'єднання і розподіл зусиль щодо допомоги з боку різних установ і фахівців.
8. Адвокатська - захист прав та інтересів клієнта.
9. Адміністративна - планування, облік і контроль заходів із надання допомоги клієнтам та оцінки її ефективності.
10. Аналітична - збір і аналіз інформації, необхідної для прийняття рішень.

Третій етап - припинення надання соціальної допомоги

На підставі аналізу результатів соціального супроводу робиться висновок про його припинення або доцільність продовження ще на певний термін.

8. Розкрити основні напрями підготовки волонтерів у центрах соціальних служб.

Форми підготовки:

- школа волонтерів (1 р.);
- тематичні волонтерські курси (6 міс.);
- табір підготовки добровільних помічників (1 міс.);
- курси підвищення майстерності (протягом тижня).

Напрями навчання волонтерів:

I) Соціально-реабілітаційна робота, попередження та подолання негативних явищ у молодіжному середовищі.

Навчаються вирішувати такі питання:

- робота з молоддю та підлітками, котрі перебувають у кризовому стані чи схильні до суїциду;
- робота з молоддю, схильною до асоціальної поведінки;
- підтримка та розвиток соціально дезадаптованої молоді;
- профілактика вживання алкогольних напоїв та наркотичних речовин;
- профілактика хвороб, що передаються статевим шляхом та СНІДу;
- педагогічна підтримка підлітків та молоді, які постраждали від морального, фізичного, сексуального насильства у сім'ї.

II напрямок - соціальна опіка і соціальний захист соціально незахищених груп молоді (діти-інваліди, сироти, малозабезпечені, безпритульні, самотні матері тощо).

Це такі питання:

- 1) підтримка та розвиток творчих здібностей молодих інвалідів;
- 2) соціальна допомога молодим сім'ям;
- 3) робота з групами ризику;
- 4) волонтерські програми соціальної опіки.

III - Соціальний розвиток молоді та її інтеграція у суспільство.

Цей напрям потребує вирішення таких питань:

- формування інтересів, потреб, цінностей та пріоритетів життя;
- сприяння самовихованню, самовизначенню та самовдосконаленню;
- розвиток та підтримка творчого потенціалу талановитої молоді;
- формування світогляду молодої людини засобами соціальної реклами.

В основному волонтери у ССМ використовуються в якості:

- інтерв'юерів під час проведення соціальних досліджень;
- розповсюджувачів рекламної-інформаційної друкованої продукції;
- організаторів секцій, гуртків, клубів різноманітного спрямування;
- лекторів, консультантів з питань, що входять до їх компетенції.

9. Розкрийте методика роботи соціального педагога з прийомною сім'єю.

Прийомна сім'я - це сім'я, яка добровільно взяла дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування, у кількості від 1 до 4 осіб на виховання і спільне проживання.

Сирітство - соціальне явище, зумовлене наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, котрі залишилися без піклування батьків.

Соціальне сирітство - соціальне явище, обумовлене відхиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків стосовно неповнолітньої дитини.

Соціальні сироти - це діти-сироти при живих батьках. До них також належать і безпритульні - "діти вулиці".

Соціальний працівник та прийомні батьки повинні мати таку інформацію:

1. Вік.
2. Стать.
3. Стан фізичного здоров'я.
4. Стан психічного здоров'я.
5. Причини переходу до прийомної сім'ї.
6. Повні дані про біологічних батьків.

7. Інформація про характер дитини.
8. Інформація про шкідливі звички дитини.
9. Інформація про історію життя (де перебувала до того, чому не прижилася).
10. Особливості характеристики дитини та її біологічних батьків.
11. Стосунки із правоохоронними органами.
12. Інтереси дитини.
13. Як складаються стосунки дитини з оточуючими її людьми.
14. Духовні потреби дитини.
15. Додаткова інформація.

Оскільки прийомна сім'я є формою державної опіки над дітьми-сиротами, то частину функцій держава залишає за собою: матеріальне забезпечення утримання дітей і оплата праці вихователів, методичну підготовку прийомних батьків та допомогу їм у вихованні сироти, а також контроль за утриманням і виховання дитини.

З'єднуючою ланкою між державою і прийомною сім'єю є соціальний педагог чи соціальний працівник.

Основні його функції:

- 1) пошук, рекрутування потенційних прийомних батьків;
- 2) вивчення відповідності об'єктивних і суб'єктивних характеристик потенційної сім'ї нормативним вимогам;
- 3) підготовка потенційних прийомних батьків;
- 4) соціальний супровід функціонування прийомної сім'ї;
- 5) робота з кровною сім'єю з метою її реабілітації.

Звичайно, досить складно відокремити пріоритетні напрями діяльності соціального педагога по створенню та соціальному супроводу прийомної сім'ї. Однак найбільшу проблему на сьогодні становить налагодження взаємодії на цьому полі діяльності фахівців різних галузей: педагогів, медиків, працівників соціальної сфери.

Основні напрями плану соціального супроводу:

- проживання;
- контакт з рідними батьками;
- стан здоров'я (фізичного і психічного);
- фізичний розвиток;
- навчання;
- особливості характеру;
- входження в дитяче середовище.

Для дітей шкільного віку важливим елементом соціалізації є освіта, тобто шкільні знання. Тут необхідно, щоб дирекція школи, яку відвідує прийомна дитина, класний керівник також знали соціальну історію дитини. Батьки, вчителі разом з соціальним педагогом повинні розробити план навчання такої дитини.

Окрім соціального супроводу дитини, необхідно обов'язково передбачити соціальний супровід сім'ї. Одним із найважливіших питань є оздоровлення рідних дітей.

Крім зафіксованих вище у плані соціального супроводу позицій, у функції соціального педагога входять регулярні зустрічі з прийомними батьками і дитиною, контроль за напрямками, змістом та процесом виховання.

Список рекомендованої літератури:

1. Технология социальной работы / Под ред. И.Г. Зайнышева, 2002 г.
2. Соціологія: курс лекцій. Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. За ред. В.М.Пічі. - Львів: "Новий світ-2000", 2002. - С. 312, 172-175.
3. Методика и технологии работы социального педагога / Под ред. М.А.Галагузовой. - М.: 2002. - С. 128-150.

4. Технології соціально- педагогічної діяльності / За ред. А.Й. Капської.- К.: ІЗМН, 1995. – с. 297 -363
 5. Голованова Т.П. Гапон Ю.А. Волонтерство у соціальній роботі як феномен цивілізованого суспільства. - Запоріжжя, 1996.
 6. Методичні рекомендації соціальним працівникам щодо соціального супроводу прийомних сімей. – К.: Видавництво, 1999
 7. Молода сім'я: проблеми та умови становлення / За ред. проф. А.Й. Капської.- К.: ДЦССМ, 2003.-184 с.
 8. Науково-методичний журнал Соціальна робота в Україні: теорія і практика.- усі номери.- К.: ДЦССМ, 2003, 2004.
 9. Соціальна робота в Україні: теорія і практика: посібник для підвищення кваліфікації працівників соціальних служб для молоді. 2-а, 4-а частини / За ред. доц. А. Я. Ходорчук – К.: ДЦССМ, 2003.- 272 с.
 10. Соціальна робота: технологічний аспект / За ред. проф. А.Й. Капської.- К.: ДЦССМ, 2004.- 364 с.
 11. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Трубавіна І.М. Навчальний посібник – К.: ДЦССМ, 2003.- 132 с.
 12. Короткова Р.І. Підготовка соціальних працівників до роботи з волонтерами: Методичні рекомендації до програм “Діди Морози-волонтери” та “Інтерактивний театр” / Р.І. Короткова, Ж.В. Петрочко, С.В. Мирук; Ліга соц. працівників м. Києва, ССМ м. Києва.- К.: Вид-во Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2001.- 60 с.
 13. Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом / За ред. А.Й. Капської.- К.: ДЦССМ, 2003.- 87 с.
 14. Петрочко Ж.В. Професійна підготовка соціальних працівників до роботи: з досвіду роботи / Ж.В. Петрочко, Т.М. Кадрашевська; Ліга соц. працівників м. Києва, ССМ м. Києва.- К.: Вид-во Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2001.- 48 с.
 15. Соціальна підтримка дітей з обмеженими функціональними можливостями. Методичні рекомендації. / Авт. упоряд. Безпалько О.В., Губарева Т.Г. – К.: Логос, 2002.- 48 с.
 16. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / За ред. А.Й. Капської.- К., 2001.- 140 с.
 17. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: Методичний посібник / С.В. Тостоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко та ін. – К.: ДЦССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003.- 88 с.
 18. Василькова Ю.В., Василькова Т.А. Социальная педагогика: Курс лекций: Учебн. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений.- 2-е изд.- М.: Издательский центр «Академия», 2000.- 440 с.
- Социальная педагогика: Курс лекций: Учебн. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. / Под общ. ред. М.А.Галагузовой. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 416